

**MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
ACADEMIA DE POLITIE „Alexandru Ioan Cuza”**

TEZĂ DE DOCTORAT

(REZUMAT)

CRIMINALITATEA SĂVÂRȘITĂ CU VIOLENȚĂ ÎN ROMÂNIA

COORDONATOR:

PROF.UNIV. DR. LUCA IAMANDI

DOCTORAND:

ASANACHE-DAMIAN DANIEL CIPRIAN

**Teză elaborată în vederea obținerii titlului de DOCTOR
în “Ordine publică și siguranță națională”**

Bucuresti

2016

Capitolul I

Noțiuni introductive

I. MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI

Violența nu constituie un fenomen nou, apariția și evoluția ei fiind strâns legată de evoluția indivizilor, grupurilor, organizațiilor, instituțiilor și societăților umane.

Violența constituie o permanență umană, fiind intim legată de evoluția și de funcționarea societății. Există însă dificultăți reale în definirea actelor comise prin violență, dificultăți ce sunt determinate atât de varietatea formelor de violență întâlnită în diverse societăți, cât și de diferențele în ceea ce privește sancționarea acestora, mai ales că, de multe ori, violența acoperă o gamă largă de comportamente individuale și sociale care își au propria lor etiologie.

Totodată, aprecierea și definirea violenței se face în funcție de anumite criterii istorice, culturale și normative, dar și în funcție de anumite criterii și contexte subiective și accidentale, care sunt însă relative spațial și temporal (atât de la o societate la alta, cât și de la o perioadă la alta).

Pe plan intern și internațional, violența este amplificată de actele de terorism și criminalitate organizată, comise în scopul de a determina frică, spaimă și groază în rândurile opiniei publice, dar și de o serie de infracțiuni care aduc atingere drepturilor și libertăților individului (omoruri, violuri, tâlhării, agresiuni fizice etc.).

Multiplele stări conflictuale manifestate, mai ales în prima perioadă a tranziției din țara noastră, amplificarea frustrărilor, îndeosebi în rândul celor care se simt marginalizați, stresul determinat de nesiguranța socială și de lipsa de perspectivă, mai ales a tinerilor, apariția unor interese în sfera relațiilor de afaceri, precum și proliferarea unor subculturi violente, reprezintă factori ce favorizează creșterea riscului de apariție a comportamentului agresiv.

Modificări s-au produs și în privința atitudinii față de muncă a cetățenilor după decembrie 1989. Aceștia, trăind cu ideea că ar putea să-și procure venituri fără să presteze o muncă continuă au creat noi contingente care vedeau în săvârșirea de infracțiuni o cale lejeră pentru rezolvarea problemelor lor de viață.

La cele de mai sus s-ar putea adăuga o gravă slăbire a simțului moral, ca urmare a răspândirii publicațiilor obscene, a etalării violenței prin mass media, a cvasigeneralizării atitudinii agresive în raporturile interumane.

Creșterea criminalității în perioada de tranziție s-a datorat și unor modificări importante la nivelul controlului social. Frica, ce constituia în trecut principalul instrument de control social, a dispărut. Societatea civilă aflată în curs de refacere nu a reușit să pună nimic în locul fricii. Legea nu numai că nu și-a recăpătat autoritatea, dar dimpotrivă, aceasta a fost într-o continuă scădere. La nivelul politicii penale s-a produs o anumită relaxare, constând în dezincriminarea unor fapte, abolirea pedepsei capitale, introducerea cauțiunii.

II. NOȚIUNEA DE VIOLENȚĂ

A. Dificultăți conceptuale

Rezumând lucrările Conferinței directorilor institutelor de cercetare criminologică organizată de Consiliul Europei, un autor¹ a ajuns la următoarele concluzii:

a. nu există nici o dovadă formală a unei creșteri la nivel mondial a violenței sociale în raport cu proporția generală a sporirii delictelor.

Neliniștea manifestată în cadrul opiniei publice pe motivul că violența cunoaște o recrudescență poate fi parțial atribuită interpretării dată de mass-media evenimentelor spectaculare, precum crimei organizate, infracțiunilor sexuale, deturnării de avioane și luării de ostatici².

b. este imposibil să analizăm în mod științific multiplele și complexe probleme care sunt la originea violenței (rolul instinctului, importanța mediului, condiționarea socială, sentimentul de frustrare) în lipsa datelor concrete esențiale.

Ca fenomen, criminalitatea violentă are un caracter extrem de eterogen. Relația dintre violența crescândă pe de o parte și industrializarea și urbanizarea și starea de anomie ce rezultă de aici pe de altă parte, este desul de complexă și indirectă. Evident, industrializarea și urbanizarea nu sunt, în sine, cauzele violenței. Sporirea numărului comportamentelor violente trebuie să fie considerată în contextul mai general al problemelor sociale care se pun societăților contemporane.

Următoarele concluzii se desprind din cele de mai sus:

¹ E. Harremos - *L'activite du Commite europeen pour les problemes criminels du Conseil de l'Europe, 1966-1974*, apud: *Revue de science criminelle et de droit penal compare*, Paris, nr.2/1975, p.327-342

² Cu privire la rolul mass-mediei în evaluarea fenomenului violenței, a se vedea O. N. Larsen - *Violence and the mass media*, Harper and Row, New York, 1968

a. comportamentele violente în general trebuie să fie privite în cadrul mai larg al problemelor sociale (șomaj, discriminarea diverselor grupuri sociale, blocajele care interzic accesul la o anumită situație socială etc.);

b. comportamentele violente par să fie expresia unor crize sociale determinate de infrastructura socială specifică societății contemporane. Indivizii care văd închizându-se căile de reușită socială conchid că mijloacele legale sunt ineficace, admitând violența ca o soluție comodă și justificându-și reacțiile violente, precum și agresivitatea lor printr-o concepție personală asupra justiției sociale. Acest fapt conduce la subculturi violente, foarte periculoase pentru tineri;

c. abuzul de alcool și violența fac în general pereche, îndeosebi printre tineri, care, sub efectul alcoolului comit adesea acte antisociale;

d. mass media poate fi un factor de condiționare. În fața imaginilor violenței sub formele sale cele mai brutale și cele mai sadice, unii indivizi, îndeosebi tineri, sunt îndemnați să accepte cu mai multă ușurință recurgerea la violență în fața unei situații conflictuale;

e. în ce privește relația dintre dezvoltare în general și violență, aceasta este echivocă. S-ar putea totuși afirma că dezintegrarea regulilor și valorilor tradiționale ale comunității ori insuficiența structurilor sociale și economice pot amplifica aspectele violente ale societății.

B. Conceptul de agresivitate

Agresivitatea este o trăsătură individuală de caracter, manifestată prin disponibilitatea permanentă la acțiuni sau reacțiuni violente, intense și disproporționate, cu efecte perturbatoare și vătămătoare asupra relațiilor interumane.

Agresivitatea este caracteristică relațiilor interumane și se manifestă pornind de la atitudinea pasivă de indiferență, refuz de ajutor, ironie, tachinare, până la atitudinea de amenințare și acte de violență propriu-zise.

În sens restrâns, raportat exclusiv la ființa umană, obiectul agresivității poate fi chiar propria persoană (autoagresivitatea), ca în conduitele autodistructive întâlnite în tulburările psihice sau chiar în afara lor (suicidul rațional). Nu este vorba despre agresivitate atunci când victima unui comportament vătămător nu îl evită, ca în cazul sadomasochismului, unde, de altfel, poate exista chiar componenta de provocare intenționată din partea celui care constituie obiectul acestui comportament.

În sens larg, agresivitatea desemnează o caracteristică generală a organismelor vii, referitoare la excitabilitate și la activitățile de explorare necesare satisfacerii trebuințelor fundamentale (de hrană, de apărare, sexuale).

Manifestările agresivității umane sunt extrem de diverse (implicând participarea persoanei la diferite niveluri: pulsional, afectiv, atitudinal, comportamental), nefiind limitate doar la cele cu consecințe negative.

C. Conceptul de violență

Apariția violenței a fost un fenomen numai la debutul său, evoluția ei fiind strâns legată de dezvoltarea comunităților umane, motiv pentru care poate fi considerată o permanență legată indisolubil de funcționarea societății. Violența asigură, într-un anume fel, evoluția societății, în sensul că, deși se apreciază ca ineficiente măsurile coercitive (de esență dură), într-o anumită perioadă, acestea au fost binevenite, reușind stoparea violenței care făcea ineficientă norma juridică.

Întrebuințarea forței brute cu scopul de a jefui, maltrata, silui etc., a fost considerată întotdeauna un flagel social, determinând reacții de reprimare sau de ținere sub control, dar și de studiere a cauzalității care determină fenomenul respectiv.

Codurile penale anterioare considerau violența ca fiind activitatea desfășurată pentru înfrângerea rezistenței victimei, actul brutal, fizic, exercitat direct asupra persoanei vătămate, apt de a-i paraliza rezistența care să producă finalitatea urmărită sau acceptată de făptuitor. În literatura de specialitate s-a arătat că prin violență se înțelege actul material prin care forța fizică este folosită pentru a pricinui o suferință sau pentru a exercita o presiune asupra unei persoane³. Codul penal român nu definește violența. Doctrina arată că prin violență se înțelege orice act de constrângere fizică, directă sau indirectă, de o anumită intensitate, care să aibă o anumită finalitate⁴.

Violența este o acțiune umană care presupune intensitate, brutalități realizate cu ajutorul forței, aceasta fiind îndreptată împotriva unei persoane, situații, instituții, comunități sau a oricărui alt obiect, acțiune în urma căreia obiectul poate fi distrus⁵. O dată trezită, violența antrenează anumite schimbări comportamentale în care pregătirea de luptă (riposta) ocupă un loc primordial. Dispoziția violentă are o anumită durată, ea nu este un simplu reflex care antrenează de îndată stimulul care a generat-o a dispărut, fiind mai dificil de domolit decât de declanșat, mai ales în condițiile vieții normale în societate. Când nu este satisfăcută, violența continuă să se înmagazineze până în momentul în care se revărsă și se răspândește cu efecte imprevizibile (violența socială).

³ V.Dongoroz, *Infrațiunile contra avutului obștesc*, Editura Academiei Române, București, 1963, pag. 174

⁴ V.Dongoroz, *Noul Cod penal și Codul penal anterior - prezentare comparativă*, Editura Politică, București, 1968, pag. 138

⁵ C.Gorgos, *Dicționar enciclopedic de psihiatrie*, Editura Medicală, București, 1992, vol. I, pag. 731

III. CONCEPTUL DE INFRAȚIUNE COMISĂ CU VIOLENȚĂ

Întâlnite în realitatea socială, infracțiunile săvârșite prin violență sunt fapte materiale care reprezintă manifestări exterioare ale individului care exprimă atitudinea sa față de valorile sociale, fiind sancționate de legea penală. Elementele conceptului nu diferă de elementele infracțiunii, așa cum a fost definită în legislația penală, în sensul că orice acțiune tipic umană săvârșită cu vinovăție, al cărei scop vizează persoana cu atributele sale esențiale, se înscrie în sfera infracțiunilor care fac obiectul demersului nostru.

Infrațiunile săvârșite prin violență reprezintă acte ilicite care presupun folosirea sau amenințarea folosirii forței și constrângerii în scopul producerii unor prejudicii morale sau materiale sau vătămării integrității persoanei (omor, viol, loviri, vătămări corporale etc.) sau bunurilor acesteia (tâlhărie, distrugere etc.).

Pornind de aici constatăm că noțiunea de infracțiune săvârșită cu violență implică trei elemente:

a. autorul, care exercită sau utilizează violența în diverse modalități forme și scopuri și care poate fi un individ izolat, un grup, o organizație sau o instituție;

b. victima, care suportă sau asupra căreia se exercită acțiunea violentă și care poate fi, de asemenea, un individ, un grup, o organizație sau chiar o instituție;

c. acțiunea violentă comisă în diferite modalități și forme de către indivizi, grupuri, organizații, prin care sunt lezate drepturile și libertățile altor indivizi, grupuri sau organizații.

Infrațiunile comise cu violență prezintă anumite particularități:

a. personalitatea infractorilor are un rol determinant în comiterea acestora, comportamentul agresiv fiind adesea consecința unor stări de frustrare individuală;

b. delincvenții care săvârșesc asemenea fapte cu violență cedează, de regulă, unor impulsuri sau unor stări explozive, neavând capacitatea de a-și controla echilibrul emoțional;

c. comiterea delictelor cu violență este potențată de un nivel de educație scăzut și de o integrare deficitară în familie, profesie, comunitate;

d. printre factorii favorizanți ai acestor delictelor și crime se numără consecințele stării de dezorganizare socială personală și marginalizare a unor indivizi, datorate creșterii demografice, urbanizării, mobilității teritoriale, imigrației și proceselor de aculturație;

e. consumul de alcool, care precede, de multe ori, fapta violentă, reprezintă un puternic factor criminogen implicat în fapta delincventă;

f. între autor și victimă preexistă sau apar accidental relații care explică agresiunea, victima având propriul rol în declanșarea infracțiunii;

g. între mobilurile care sunt urmărite prin asemenea delikte, mai frecvente sunt cele de jaf, răzbunare, gelozie (în cazul omorurilor), satisfacerea unor instincte sexuale (viol) sau materiale (omor, tâlhărie);

h. între mijloacele mai frecvent utilizate în aceste delikte menționăm lovirea, sechestrarea, șantajul și constrângerea (fizică, morală sau simbolică).

IV. TIPOLOGIILE VIOLENȚEI

În funcție de formele de manifestare, de persoanele implicate în asemenea acte și de mobilurile urmărite, pot fi identificate următoarele tipuri de violență:

a. violența primitivă, de regulă ocazională, accidentală, întâmplătoare, caracterizată prin reacții necontrolate și explozive ale unor indivizi, reacții generate și favorizate de o serie de ocazii criminogene (consum de alcool, relații conflictuale cu victima etc.);

b. violența pasională, generată de mobiluri de răzbunare, gelozie, umilire, caracteristică indivizilor ce manifestă sentimente egocentriste sau care dovedesc o instabilitate emoțională și o diminuare sensibilă a mecanismelor voluntare de autocontrol și autoreglare;

c. violența utilitară, generată de mobiluri ce urmăresc profitul, interese materiale, bunuri și servicii, întâlnite la infracțiunile de tâlhărie;

d. violența pseudojustițiară, generată de mobiluri ce urmăresc repararea prejudiciului și pedepsirea autorului omorului, violului sau jafului de către un individ, grup sau comunitate care se substituie justiției legale;

e. violența simbolică, generată prin intermediul anumitor coduri, mesaje și simboluri, ce acționează ca factori declanșatori ai anumitor acte de violență produse de anumiți indivizi asupra altora;

f. violența rațională, specifică criminalității organizate, având ca finalitate obținerea de profituri ilicite la cote deosebit de ridicate și săvârșind în acest sens fapte penale al căror pericol social este ridicat: omorul și răpirea de persoane, traficul de persoane, constrângerea și șantajul psihic și moral, traficul de arme și substanțe psihotrope etc.

Sfera de cuprindere a analizei o formează infracțiunile săvârșite cu intenție, cu excepția infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (art.195 C.pen.) care are ca fundament o intenție convertită în culpă prin rezultatul produs.

V. VIOLENȚA SIMBOLICĂ

Simbolurile care circulă în societate sunt, în bună măsură, purtătoare de violență, fiind produse de anumite raporturi de forță și servind acestor raporturi. Violența simbolică este folosită pentru menținerea și consolidarea societății în întregul ei, sau a unor segmente ale acesteia. Ea exprimă interesele unor forțe sociale, ale unor organizații și instituții sociale și contribuie la realizarea acestor interese.

Aceasta poate fi folosită în combinație cu alte forme de violență, poate completa sau facilita violența materială, fiind la fel de redutabilă ca aceasta. Pentru ca simbolurile de forță să poată contribui la realizarea intereselor care le-a generat, este necesar ca ele să se legitimeze, să fie acceptate de către societate sau de anumite părți ale acesteia. Impunerea simbolurilor se face direct, prin crearea unor instituții, a unor forțe cum ar fi, biserica, partidele politice, asociațiile secrete etc. Acestea vor putea folosi în acțiunile lor coerciția, persecuția, discriminarea între cei care acceptă și cei care nu acceptă respectivele simboluri.

În societățile contemporane însă este mult mai frecventă violența indirectă. Pentru a realiza însușirea de către indivizi a simbolurilor, societatea modernă intervine în socializarea lor, în controlul comportamentelor, a relațiilor lor sociale. În acest scop sunt folosite instituțiile socializatoare ori cele care afectează procesele de socializare: instituțiile educaționale, culturale, organizațiile politice, grupurile formale, mijloacele de comunicare în masă, aparatele de propagandă și cercetare științifică.

Impunerea simbolurilor începe din primii ani de viață, prin însăși învățarea de către copii a limbajului. Ulterior, principala instituție de impunere este școala. Mijloacele folosite de aceasta constau în repetarea permanentă a unor aserțiuni, în construirea unei imagini pozitive sau idilice a societății, precum și în oferirea unui singur model posibil de comportament, adică acela convenabil social.

Școala îi obișnuiește pe tineri să considere că ordinea, stabilitatea socială, eficiența maximă a activității lor, sunt condiții necesare ale bunăstării generale și individuale; pe respectarea legilor, a ordinii stabilite, responsabilitate civică, sunt atribute ale bunului cetățean; că societatea în care ei trăiesc este singura care permite dezvoltarea, progresul, libertatea tuturor; că, participând la ordinea stabilită și practicând valorile acestei societăți, ei vor dobândi bunăstare, fericire și prestigiu social.

Acceptarea de către tineri a simbolurilor impuse este facilitată și de atitudinea familiei. În cadrul acesteia vor putea apărea două situații: părinții înșiși vor considera simbolurile impuse copiilor lor drept legitime, ori nefiind conștienți de modul în care se face socializarea, se poate ca ei să nu accepte legitimitatea simbolurilor. Unii intră în conflict cu instituțiile societale, supunându-și copiii la o socializare, care este, în multe privințe, în contradicție cu socializarea oficială. Această atitudine poate conduce în multe privințe la consecințe neplăcute asupra personalității tinerilor: dezorientare, duplicitate comportamentală, sciziune între viața publică și privată.

Acțiunea socializatoare a școlii este completată de celelalte instituții socializatoare. Acestea continuă impunerea simbolurilor prin repetarea lor, prin construirea unor „adevăruri” convenabile social, prin absența spiritului critic sau chiar reprimarea lui, prin ignorarea simbolurilor contrare, ori când ignorarea nu este posibilă, prin atacul lor, considerându-le, fie perimate, fie antisociale, fie expresia acțiunii unor dușmani externi.

Capitolul II

Etiologia criminalității săvârșite cu violență. Abordări doctrinare

I. CONDUITA UMANĂ ȘI COMPORTAMENTUL VIOLENT

A. Caracterizare

Cu privire la cauzele criminalității violente se admite faptul că nu există o teorie globală care să identifice cu succes și să prevadă procesele sociale care au sau vor avea legătură cu criminalitatea și se sugerează că o impunere dogmatică a unei astfel de teorii ar fi riscantă. Se preferă, pe de o parte, un cadru teoretic flexibil, ușor de adaptat mutațiilor care apar în planul relației schimbare socială – criminalitate, iar pe de altă parte, efectuarea unor cercetări criminologice cu localizare temporară și spațială precisă⁶.

Sunt cunoscute trei tipuri de modele explicative ale conduitei agresive: modelul biologic bazat pe noțiunea de instinct; modelul psihologic fundamentat pe fenomenul de frustrare; modelul socio-cultural.

1. **Modelul biologic**, bazat pe noțiunea de instinct, a fost explicat la nivelul psihologiei animale de Konrad Lorenz, iar la nivelul psihologiei umane de Etienne de Greef.

Dacă pentru agresivitatea animalelor termenul de **instinct** acoperă realitatea unui comportament înnăscut, în cazul omului, acest termen nu poate fi aplicat. Pentru agresivitatea omului, termenul de instinct a fost înlocuit cu cel de **“pulsione”** care are o altă semnificație decât existența spontană a nevoii de a ataca la anumiți stimuli.

La individul uman, agresivitatea apare ca o manifestare determinată de o nevoie vitală ca foamea, apărarea, sexualitatea etc., toate aceste necesități vitale fiind supuse însă controlului cortical, ceea ce permite o creștere considerabilă a rolului proceselor cognitive care fac posibil exercițiul mental (judecata, raționamentele), posibilitatea de a prevedea consecințele unui act și de a elabora și realiza proiecte.

În acest sens se poate spune că omul este efectiv singurul animal capabil să omoare premeditat, pentru că el este singurul capabil să-și înscrie și să anticipeze conduita distructivă într-un proiect mai mult decât la animal, în afară de actul distructiv propriu-zis. Conduita heteroagresivă se poate traduce în încă două moduri:

⁶ N. Queloz, *Changement sociaux, criminalite et controle du crime*, UNICRI, Publ. Nr. 36, Roma, 1990, pag. 23-41

- printr-o depersonalizare a victimei, care își pierde toată valoarea afectivă pentru agresor;
- printr-un mecanism cu care încearcă să justifice actul comis sau să-l integreze într-un sistem global de justificări.

2. Modelul psihologic bazat pe sentimentul de frustrare.

Fenomenul frustrării constă într-o stare de contrarietate creată prin interferarea în planul unei acțiuni dezirabile subiectului orientată spre o finalitate însușită, a unei alte acțiuni, distorsionante în raport cu acțiunea dezirabilă și finalitatea acesteia.

În literatura de specialitate sunt citate patru tipuri de frustrare:

- existența unei imposibilități sau a unei bariere fizice, în calea acțiunii proiectate;
- existența unei perioade de latență excesivă între debutul și sfârșitul actului proiectat;
- omiterea sau reducerea recompensei care constituie scopul activității desfășurate;
- apariția unei tendințe de răspuns incompatibil cu situația existentă.

Potrivit afirmațiilor lui Berkowitz, frustrarea suscită o anxietate, putându-se considera că tensiunea creată de aceasta declanșează reacția agresivă. De asemenea, Berkowitz afirmă că trebuie să avem în vedere nu numai o **frustrare reală** ci și una **imaginară** sau **posibilă**. Nu toate frustrările conduc la o stare anxioasă, totul depinzând de sensul pe care îl au acestea pentru individ.

3. **Modelul socio-cultural** pune în evidență rolul factorilor culturali și al învățării în determinismul comportamentului agresiv.

4. Modelul psihanalitic

Agresivitatea este o trăsătură specifică condiției umane, fiind înscrisă în memoria ancestrală a speciei. Instinctul agresiv este însă temperat de controlul exercitat de Supereu (conștiința morală), care guvernează comportamentul uman în funcție de o scală normativă și valorică existentă în societate la un moment dat. Rolul Supereului depinde însă de modul de structurare a acestuia. Când instanța morală nu este formată sau se destramă, agresivitatea devine o realitate ca mod de existență sau ca act. Societatea este implicată din plin în agresivitatea membrilor săi. Agresivitatea este comportamentul orientat spre distrugere, anulare a unei forme, existențe, este expresia sau concretizarea contradicțiilor dintre viață și moarte. Tot ce se opune sau se împotrivesc individului, grupului sau societății este agresivitatea. Actul de împotrivire este violența.

II. TEORII DOMINANTE PRIVIND VIOLENȚA

A. Violența înnăscută. Agresivitatea – temei al violenței înnăscute

Konrad Lorenz identifică agresivitatea ca un instinct de luptă universal la animale și la om, indicând totodată că aceasta poate fi sublimată (Lorenz folosește exprimarea „redirijată”), canalizată spre activități inofensive ca sporturile, cercetarea științifică, umorul și altele.

Violența poate fi în mod analog transferată spre un obiect de înlocuire, dacă cel care este dorit a fi atacat nu este accesibil. Autorii operează o distincție între violența individuală și violența colectivă.

Prima înglobează homicidul și infracțiunile comise și reține în principal atenția juristului și criminologului. Cea de-a doua, care se manifestă în mișcări sociale și în revoluții, face obiectul de preocupare cel mai adesea al sociologului, istoricului și politologului.

Se poate, de asemenea, opune, pe de o parte, violența instrumentală (sau agresiunea), exercitată în mod deliberat spre a atinge scopuri determinate și pe de altă parte violența, reprezentată de reacțiile impulsive, care conduc la mișcări sociale, însoțite de manifestări de stradă sau de înfruntări între studenți și polițiști.

B. Violența, reacție la frustrare și aspirație la putere

Dintre teoriile elaborate relativ recent și care încearcă să explice prezența violenței în societatea umană, se remarcă două mai importante:

- unii autori, ca John Dollard, afirmă că violența apare în urma sentimentului de frustrare și că ea își are rădăcina în masa persoanelor frustrate;
- alți cercetători afirmă că violența apare în urma dorinței sau ambiției de a câștiga putere, impulsionează și manipulează acțiunile violente.

Este evident faptul că în ambele cazuri, teoriile se referă la ceea ce am denumit mai înainte “violența manifestă”.

Deși o explicație universală nu există, ideea că în istorie, în unele cazuri de revoluții, acțiuni violente, se poate vorbi despre frustrarea maselor sau despre ambiția puterii, justifică studiul ambelor teorii în cadrul violenței.

1. Frustrarea și violența

Criminologul american John Dollard afirmă că agresiunea este un comportament deviant care reprezintă o reacție la o situație frustrantă⁷.

Ca sentiment uman, frustrarea pare a fi rezultatul unei deziluzii neașteptate și de aceea greu de justificat în mintea persoanelor frustrate. Această deziluzie neașteptată, provoacă un sentiment de disconfort, sau în cazurile extreme, de frustrare. În psihologie se poate vorbi de frustrare ca o reacție în fața imposibilității de satisfacere a unor necesități sigure sau dorințe conștiente sau inconștiente. O asemenea reacție poate fi de agresivitate exterioară, de autopedepsă, sau de tensiune și anxietate care potrivit psihologiei determină o serie de mecanisme de apărare iar potrivit psiho-sociologiei determină mecanisme de adaptare.

Trebuie evidențiat faptul că procesul social de frustrare pare a fi relaționat cu cel de anomie introdus de Durkheim și cel de suferință sau nefericire tratat de Freud și mai apoi de Merton.

Frustrarea apare când există o disproporție inexplicabilă între așteptările rezonabile ale individului și modul concret de finalizare a acestora. Sentimentul de frustrare, tensiune sau anxietate pot determina violența. Pentru ca așteptările să fie satisfăcute ele trebuie să fie posibile. Dorințele himerice nu determină frustrare pentru că sunt socotite nerealizabile. Astfel, imposibilitatea de a călători pe Lună nu este un motiv de frustrare. Când o populație, o masă de oameni, un grup, consideră pe baza conștiinței și demnității umane că au dreptul la un tip de viață, de salariu, de educație și toate aceste aspirații nu se împlinesc, apare frustrarea. O frustrare permanentă duce la agresivitate, care va fi transpusă în fapt dacă situația este favorabilă sau cel puțin se va crea o predispoziție de a reacționa favorabil la uzul forței.

2. Discrepanța dintre așteptări și realizări

Tratând această temă, James C. Davies afirmă⁸ că există o marjă tolerabilă de disproporție între așteptări și realizări. Așteptările întotdeauna preced realizările obiectivelor și dispar când ele sunt realizate. Dacă obiectivele sunt de larg interes, frustrarea apare la toți. Aceasta implică faptul că populația deține o dovadă oarecum inexactă sau cel puțin echivocă, dar în tot cazul reală, că este privată de ceva ce trebuie să le fie dat sau este posibil să le fie dat.

Potrivit teoriei lui Davies, este necesar ca disproporția să se producă brusc sau într-o perioadă scurtă de timp, după ce populația și-a atins obiectivele. Nu există nici o îndoială că surpriza amplifică decepția. (Ex: creșterea bruscă a prețurilor în perioada de după 1989 și

⁷ John Dollard, *Frustration and Aggression*, New Haven, Yale University Press, 1939.

⁸ James C. Davies, *The J Curve of Rising and Declining Satisfaction as a Cause of some great Revolutions and Contained Rebellion*, în *H.D. Graham and T.R. Gurr, Violence in America*, N.Y., New American Library, 1969, p.671-673;

scăderea drastică a puterii de cumpărare și a nivelului de trai). Potrivit unui studiu psihologic, se consideră că femeile sunt mai rezistente la frustrare decât bărbații și mai puțin dispuse să acționeze agresiv.

Un alt factor important care poate intensifica disconfortul îl reprezintă previziunile frustrante despre viitor. Astfel, o previziune că situația actuală nu se va îmbunătăți ci se va înrăutăți progresiv, neexistând speranța unei schimbări favorabile poate determina frustrare. În acest sens este foarte interesantă afirmația lui Marx, care referindu-se la rolul religiei, afirmă că aceasta nu va fi niciodată factor de frustrare întrucât există promisiunea că vom fi răsplătiți în viitor.

Studiind relația frustrare-violență, trebuie să luăm în calcul nivelul necesităților nesatisfăcute. Toate determină sentimentul de a fi privat de ceea ce ni se cuvine. Se creează astfel dispoziția internă de a favoriza uzul violenței.

3. Necesitățile umane ca izvor de frustrare și violență

3.1. Necesitățile umane

Dacă frustrările și nemulțumirile se produc atunci când există o disproporție între așteptări și realizări, este ușor de dedus care este geneza mecanismului acestor așteptări. Originea lor trebuie căutată în necesitățile reale și aparente ale populației. Toate ființele vii sunt subiecte de continue necesități care trebuie satisfăcute pentru a se atinge fericirea. Când aceste necesități nu sunt satisfăcute, apare frustrarea.

Este evident faptul că omul subordonează toate acțiunile sale satisfacerii acestor necesități pe care le putem numi primare. Fără îndoială, o necesitate satisfăcută generează noi necesități într-un proces niciodată întrerupt care explică dinamica vitală a ființei umane.

Cercetătorul american Abraham H. Maslow⁹ afirmă în acest sens că: “omul este un animal cu dorințe perpetue”. Potrivit teoriei sale, există cinci nivele de necesități de bază: necesitățile fiziologice, de securitate, de dragoste sau de afecțiune, de stimă sau de prestigiu și de proprie realizare. Nu se poate vorbi despre o ierarhie a acestor necesități. Fiecare din cele cinci trebuie satisfăcută cel puțin parțial pentru a nu se declanșa sentimentul de frustrare. O excepție de la satisfacerea acestor necesități de bază o constituie eroii și martirii care urmăresc idealuri, valori elevate și care își sacrifică viața pentru a atinge un scop.

Necesitățile fiziologice sunt determinate de exigențele corpului: alimentația, somnul, îmbrăcămintea, nevoile sexuale. Necesitățile fiziologice acoperă un câmp larg în care se poate face o ordine a priorităților, unele putând admite o marjă de frustrare mai mare decât altele. Există trei necesități fiziologice de bază care nu permit să fie nesatisfăcute: foamea, setea,

⁹ Abraham H. Maslow, *Motivation and Personality*, New York, Ed. Harper and Row, 1970.

somnul. Într-o situație limită de nesatisfacere a acestor nevoi, apare imediat conduita violentă antisocială, putându-se schimba chiar filozofia vieții individului (frustrarea de la necesitatea de hrană poate duce la antropofagie).

Necesitățile de siguranță sunt apărute în societatea modernă prin sistemul de drept. Aceste necesități urmează să fie satisfăcute imediat după cele fiziologice. Satisfacerea necesităților de siguranță este foarte importantă. Pentru a nu se declanșa reacția de apărare (de violență împotriva tuturor) este necesar ca în societate să fie garantată integritatea persoanei.

Necesitățile de dragoste sau afecțiune. Necesitatea de afectivitate, de a aparține unui grup uman, de a avea prieteni, apare când necesitățile fiziologice și cele de siguranță sunt satisfăcute suficient. Se exclude aici aspectul sexual al dragostei; nu putem vorbi decât despre aspectul afectiv și emoțional. Orice individ trebuie să-și stabilească un câmp de relații sociale. Astfel putem vorbi despre realizarea unei dimensiuni sociale a persoanei. Apare aici planul identificării personale, adică realizarea unei identități sociale.

Necesitățile de stimă sau prestigiu. Având prieteni, aparținând unui grup, apare necesitatea de a fi stimulat de lume, de a avea o reputație personală. Aceste necesități au două nivele pe care se structurează:

- necesitatea de încredere - bazată pe capacitatea proprie individului, pe forța sa de a realiza, pe capacitatea sa de a fi independent și liber;
- necesitatea de reputație, prestigiu, importanță, apreciere.

Dacă aceste necesități nu sunt satisfăcute apare un sentiment de inferioritate al individului.

Necesitățile de autorealizare corespunzătoare. În dezbateră acestei necesități trebuie să pornim de la ideea că toți indivizii trebuie să aibă, în viață, posibilitatea de a se realiza conform capacității și dorințelor. Marja de frustrare la acest al cincilea nivel este mai mare decât la primele patru și poate genera inadaptație.

Frustrarea diferențiată. Pornind de la cele cinci planuri ca punct de referință, trebuie admis faptul că fiecare poate genera un nivel de satisfacție sau frustrare. Diferențele de frustrare sau satisfacțiile provoacă diferite reacții, datorită faptului că marja de frustrare este mai mică sau mai mare la fiecare din cele cinci nivele.

Necesitățile fiziologice sunt mult mai urgente și necesită satisfacerea lor imediată prin comparație cu necesitățile de stimă sau de proprie realizare. De altfel necesitățile de realizare proprie corespunzătoare sunt satisfăcute rar prin comparație cu cele fiziologice care nu admit multă toleranță.

Frustrarea și personalitatea. Frustrarea afectează întreaga ființă a omului în interior. Este vorba aici de frustrare ca privare, imposibilitate de satisfacere a dorințelor. Frustrările acaparează toată atenția persoanei, putând apărea ca o amenințare a personalității, a demnității sale. Persoana care cerșește va câștiga mai mult decât poate să mănânce, însă va fi frustrată, față de o altă persoană care își câștigă mâncarea. Totul pare să indice că nu este numai privarea cea care produce reacția violentă ci și “atacul asupra personalității”, ceva ce Eul nu va accepta ușor (“a fi rănit în sentimente”).

3.2. Violența și puterea. Relația frustrare – aspirație la putere

Teoria frustrării, care încearcă să explice violența ca pe un răspuns la dezechilibrul dintre așteptări și realizări, a fost acceptată de cei mai mulți cercetători. Cu toate acestea, nu există argumente experimentale care să o confirme pentru că există dificultatea studierii grupurilor, comunităților.

Analizând evenimentele istorice este greu de spus dacă revoluțiile, spre exemplu, au fost făcute datorită frustrării sau dimpotrivă, datorită dorinței de putere. Este greu de apreciat dacă un studiu retrospectiv al revoluțiilor, poate să proporționeze suficiente argumente pentru a explica violența colectivă prin teoria frustrării sau prin cea a puterii.

Acceptând faptul că populația este nemulțumită când alți oameni se interferează între așteptările lor și că aceasta poate determina revolte împotriva in justiției, observatorul poate presupune reacția violentă cunoscând gradul de agresiune sau de in justiție. S-a ajuns astfel la concluzia că principalele cauze ale violenței colective rezidă în viața politică.

Studiile dedicate mișcărilor mai mult sau mai puțin violente din ultimii ani, sugerează că masele urmează în lupta lor anumite minorități revendicative. În analiza mișcării maselor de oameni s-a ajuns la concluzia că violența acestora își are originea mai ales în frustrarea determinată de factori economici. Sentimentul de frustrare pare a se adapta unor tipare mai mult sau mai puțin fixe, înregistrând următoarele faze: faza de incubație, de dezvoltare și de explozie. Este foarte posibil, însă, ca aceste procese să difere de la caz la caz.

III. VIOLENȚA – SOCIALIZARE ȘI STIL DE VIAȚĂ.

A. Violența – rezultat al socializării negative

Marvin E. Wolfgang și Frank Ferracuti în teoriile lor privind subculturile violente¹⁰ prezintă acest gen de subculturi ca pe niște diferențe specifice ale culturii generatoare. Din punctul lor de vedere, violența omniprezentă în istoria umanității nu trebuie înțeleasă ca o deviație de la cultura umană. Cu alte cuvinte, violența nu se prezintă ca o patologie culturală.

¹⁰ *Martin E. Wolfgang, Franco Ferracuti, La subcultura de la violencia: Hacia una teoria criminologica, Fondo de la Cultura Economica, Madrid, 1971, p.121.*

În cadrul acestei teorii, recurgerea la violență nu este considerată, în mod necesar, ilicită, și cine o folosește, prin urmare, nu trebuie să se confrunte cu sentimente de vinovăție din pricina faptelor sale agresive. Evident că Wolfgang și Ferracuti se referă la grupurile care adoptă violența ca stil de viață, pentru care violența este o parte integrantă din modul lor de acțiune și din relațiile sociale. Aceasta face să se poată vorbi de o subcultură în cultura dominantă.

Spre deosebire de Wolfgang și Ferracuti și teoria lor privind subcultura ca pe o creație a culturii mame, Yinger și Milton în studiul lor “Contracultură și subcultură”¹¹ preferă să vorbească despre o “Contracultură”, sugerând că aceasta este formată dintr-un sistem de norme create și acceptate pentru a răspunde unei presiuni conflictuale.

În acest sens, nu este vorba de a creație monstruoasă născută de cultura mamă, ci de o cultură independentă, care se luptă și se opune culturii societății.

B. Violența, comportament și atitudine

Sfera violenței nu pare să se epuizeze în manifestările exterioare. Astfel este necesar să facem trimitere la câteva teorii care pun violența pe seama unei stări psihice dominante într-un moment dat la care apare răspunsul la anumiți stimuli. În sprijinul celor afirmate trebuie prezentat conceptul de atitudine.

Astfel Gordon W. Allport¹² definește atitudinea ca fiind “o stare de dispoziție mentală și nervoasă, organizată prin mijlocirea experienței, care exercită o influență directă sau dinamică, asupra răspunsului persoanei la toate obiectele și situațiile cu care vine în contact”. O teorie asemănătoare a fost concepută de către Leonard W. Dobb¹³ care prezintă conceptul de răspuns la anumiți stimuli învățat ca bază pentru crearea dispoziției interne.

IV. ALTE TEORII EXPLICATIVE ALE CRIMINALITĂȚII SĂVÂRȘITE CU VIOLENȚĂ

A. Teoria anomiei sociale

În forma ei clasică, teoria anomiei a fost enunțată și elaborată pentru prima oară de sociologul francez E. Durkheim, care a evidențiat ideea că fenomenul de devianță are un caracter universal, fiind implicat în orice societate: „nu poate exista societate în care indivizii să nu se abată mai mult au mai puțin de la tipul colectiv; este inevitabil ca și printre aceste abateri să fie unele care prezintă caracter criminal. Potrivit lui Durkheim delincvența, ca și infrațiunea în

¹¹ Yinger, Milton, *Contraculture and Subculture*, *American Sociological Review*, October, 1960, vol.25, p.625-635

¹² Gordon W. Allport, *Attitudes*, în *Martin Fishbein (Ed.), Readings in Attitude Theory and Measurement*, New York, 1967, p.1-13.

¹³ Leonard W. Dobb, *The Behaviour of Attitudes*, în *Psychological Review*, 1947, vol.54, p.135-156.

general sunt legate de condițiile fundamentale ale oricărei vieți sociale, având un rol util și necesar în cadrul evoluției societății, a moralei și a dreptului.

Criminalul nu trebuie considerat „ca o ființă radical nesociabilă, ca un fel de element parazitar, de corp străin neasimilabil, introdus în corpul societății; el este un agent regulat al vieții sociale”. Noțiunea de anomie ar reprezenta starea obiectivă a mediului social în care trăiesc indivizii și grupurile sociale, fiind caracterizată printr-o dereglare a normelor sociale datorită unor schimbări bruște, situație concretizată în absența unei definiții precise a valorilor și scopurilor care orientează comportamentul indivizilor. Anomia exprimă dificultatea de raportare a indivizilor la normele sociale, datorită ruperii solidarității sociale, situație în care instituțiile sociale de bază nu mai pot asigura reglarea și integrarea normală a indivizilor în colectivitatea socială, iar aceștia, la rândul lor, nu mai au norme clare.

B. Teoria „asociațiilor diferențiale”

E.A. Sutherland, preocupat de studierea procesului de instituționalizare a delincvenței în diferite zone urbane, a observat că, în realitate, comportamentul criminal nu poate fi înțeles și explicat în funcție de caracteristicile biofizice sau psihice ale individului, ci în funcție de procesul de comunicație din interiorul grupurilor sociale, unde individul se conformează interpretărilor care sunt date de regulile și normele sociale și legale. E.A. Sutherland considera că orice comportament criminal poate fi explicat științific în funcție de:

- a. elementele conjuncturale ce survin în momentul comiterii delictului, ceea ce ar reprezenta o explicație „situațională” sau „dinamică”
- b. elementele care au influențat anterior situația și viața delincventului, ceea ce constituie o explicație istorică sau genetică.

În consecință, comportamentul criminal nu este nici dobândit, nici imitat, ci învățat social în contactul între indivizi și grupuri, printr-un proces de intercomunicare, reprezentat de gesturi, cuvinte, exprimări, manifestări și mai puțin prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă.

C. Teoria dezorganizării sociale

În primele decenii ale secolului nostru, ca urmare a generalizării unor noi forme de comportament legate de viața în cadrul orașului, în SUA s-a instaurat o adevărată tradiție a

cercetării criminalității ca fenomen specific urban și ca efect al stării de izolare și marginalizare în care se găseau unii dintre locuitorii orașelor.

Așa-numita tradiție a „dezorganizării sociale” s-a concretizat în ipoteze și teorii care au pus în evidență influența dezorganizării legate de ecologia urbană asupra fenomenului infracțional.

V. IPOTEZE CU PRIVIRE LA VIOLENȚA ÎN SOCIETĂȚILE AFLATE ÎN TRANZIȚIE

Ted Gurr rezumă un mare număr de studii cantitative în fraza următoare: „Violența este mai puternică în țările pe cale de dezvoltare, mai puțin puternică în națiunile moderne, mijlocie în națiunile cele mai puțin favorizate și cele mai tradiționale.”

Dacă tranziția este însoțită de o creștere economică rapidă, violența se diminuează; în măsura în care ea antrenează o transformare socială și culturală, ea favorizează sporirea violenței. Violența este mai marcată atunci când legitimitatea regimului nu este în general admisă, întrucât dă impresia că nu răspunde la nevoile și la așteptările populației.

R.L.Kahn a efectuat un sondaj în legătură cu atitudinile americanilor asupra valorilor ce trebuie apărate prin violență. O serie de întrebări tratau problema violenței pentru menținerea ordinii:

- în jur de două treimi din persoanele interogate au declarat că poliția poate să tragă, dar să nu omoare;
- un procentaj aproape egal preconizează o aceeași procedură în cazul răzmerițelor din ghetouri;
- ceva mai puțin de jumătate subscriu la aceeași soluție în cazul în care tulburările sunt provocate de studenții albi.

În ceea ce privește violența exercitată în vederea schimbării sociale, o enormă majoritate recunoaște că schimbarea este necesară dacă ea poate să opereze destul de rapid fără pericol pentru bunuri sau pentru persoane.

Totodată, o minoritate de aproximativ 10% estimează că în vederea schimbării sociale vor trebui să se organizeze manifestații antrenând importante pagube materiale și morți.

Kahn relevă că acest procentaj de 10% reprezintă un număr considerabil de persoane și consideră această cifră ca fiind importantă, exprimând o realitate îngrijorătoare.

VI. ALȚI FACTORI AI VIOLENȚEI

Specialiștii au considerat ca fiind importanți în apariția violenței individuale sau colective și următorii factori:

a. vârsta și sexul

În ciuda câtorva excepții, la tineri se poate afirma că violența se întâlnește cel mai frecvent. Factorii hormonal explică în parte prezența unei agresivități superioare la aceștia, dar presiunile culturale și subculturale joacă în mod evident un rol important;

b. clasa socială

Acest factor a fost menționat în legătură cu mișcările sociale din ghetouri, dar într-o manieră generală se poate spune că violența este cu atât mai frecventă cu cât păturile socio-economice se situează la un nivel mai jos. A fost în același timp emisă ideea că în grupurile cele mai defavorizate violența este frânată de apatie și de sentimentul de neputință;

c. rasa sau grupul etnic

În Statele Unite, mai mare număr de omoruri s-a înregistrat în cadrul populației negre decât la albi și nimic nu dovedește că acest lucru ar fi datorat unor factori genetici. Așa cum a arătat un autor, disparitățile sociale, economice și politice între rase în Statele Unite sunt suficiente să explice existența la negri a unui nivel de criminalitate superior celui al albilor. Opiniile stereotipe relative la comportamentul infracțional al grupurilor minoritare (algerienii în Franța, de exemplu) merită totuși să fie examinate cu cât mai multă atenție;

d. cauze biologice sau fiziologice

S-a încercat să se găsească corelații între comportamentul violent și echilibrul hormonal, electroencefalogramă, compoziția chimică a sângelui, structuri cromozomice etc. Nu este însă o unanimitate de păreri asupra rolului jucat de acești infractori;

e. suprapopularea

Unii autori văd în suprapopulare o problemă dintre cele mai grave și consideră explozia demografică cea mai mare amenințare latentă pentru umanitate. Această temă este însă exagerată; suprapopularea drenează un anumit număr de consecințe regretabile, dar până acum nu s-a putut dovedi că violența este una dintre acestea;

f. caracteristici psihologice

Capitolul III

Starea și dinamica criminalității săvârșite cu violență în România, în perioada 1990-2010. Cauze care au generat și condiții care au favorizat acest fenomen

I. FENOMENOLOGIA CRIMINALITĂȚII SĂVÂRȘITE CU VIOLENȚĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

Începând cu anul 1990, criminalitatea săvârșită cu violență pe teritoriul țării noastre a escaladat. Săvârșită prin moduri de operare nemaiîntâlnite anterior, acest tip de criminalitate a fost consecința scăderii la limită a controlului social instituționalizat, a stării de anomie socială declanșate de evenimentele din decembrie 1989, a permeabilizării frontierelor și „importului” de criminalitate, inclusiv a unor forme ale criminalității organizate.

Cei mai periculoși infractori s-au dovedit a fi cei din Comunitatea Statelor Independente. Aceștia au acționat pe principii mafiote, făcând parte din grupurile racket și folosind pentru agresiune și intimidare arme de foc, grenade, substanțe iritant-lacrimogene și arme albe.

O situație aparte, cu implicații directe în peisajul infracțional din țara noastră o reprezintă unii cetățeni chinezi stabiliți în România și care nu-și justifică prezența pe teritoriul țării noastre.

Cele mai importante cazuri în care au fost implicați chinezi sunt următoarele:

- cetățeanul chinez Chien Daan care, în noaptea de 25-26 ianuarie 1992 l-a ucis cu o toporișcă pe compatriotul său, Yu Xing Yu, iar pe Zahai Jing Shang l-a rănit grav;
- în zilele de 7 mai 1992 și respectiv 11 mai 1992, în Lacul Pantelimon și Râul Colentina, în două geamantane au fost găsite cadavrele cetățenilor chinezi Hao Sheng Jing și Ding Jian Ping, uciși prin strangulare;
- în seara zilei de 12 iunie 1992, într-un apartament din sectorul 4 al Capitalei, a fost ucis cu un ciocan-toporișcă pentru șnițele Zheng Li Mao, de 35 de ani, patronul firmei fictive „Dong Hong” din Constanța prezumtivul autor, Gheng Guo Zhai, fiind dispărut;
- Abdu Karimu și Abul Ai Haiti, un indian și un pakistanez, la data de 4 iulie 1992, au pătruns în reședința temporară a doi chinezi din București, somându-i cu pistoale brichetă din metal bromat pentru a le da banii și bijuteriile. Cu prilejul cercetării infractorilor în stare de arest preventiv s-a stabilit că Abdu Karimu, în complicitate cu

5 infractori români, au tâlhărit pe chinezii Yang Shi Jin, Zong Yan Bin și soțiile acestora, de la care au sustras 6500 de dolari SUA, 3 milioane lire italiene și 8 pașapoarte chinezești;

- în noaptea de 18 martie 1992, în timp ce se aflau în locuința cetățenei române Ciocnitu Elena din București, cetățenii turci Dogruz Omar, Dogruz Levent (studenți în București), Omar Dingil și Gurdal Matern (turiști) au fost victime ale infracțiunii de tâlhărie comise de doi bărbați, cetățeni turci, Fauruk Erdogan de 27 de ani și Emtillah Avaci de 19 ani și de două femei de cetățenie română, care, prin amenințare cu un pistol, i-au deposedat de 8500 de mărci germane, 3500 de dolari SUA, două lăncișoare și un inel din aur.

II. ABORDARE STATISTICĂ

Trecerea în revistă a datelor statistice privind criminalitatea săvârșită cu violență evidențiază, pe perioada analizată, o evoluție fulminant ascendentă în primii 10 ani, o oarecare stagnare în jurul anului 2000 și o tendință preponderent descrescătoare în ultimii ani.

În privința rigurozității datelor statistice¹⁴ apreciem că numărul infracțiunilor de omor, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, ucidere din culpă și vătămare corporală gravă este cert, în schimb, datele statistice privind infracțiunile de viol și tâlhărie prezintă, inevitabil, o acuratețe mai scăzută, deoarece victimele acestor genuri de infracțiuni evită să depună plângere.

De asemenea, cu toate că infracțiunea de tâlhărie este reglementată de legea penală ca o infracțiune contra patrimoniului, legiuitorul utilizând criteriul scopului urmărit de făptuitor, am apreciat că impactul asupra victimei, preponderent psihologic și traumatizant, justifică includerea sa în categoria infracțiunilor contra persoanei. De altfel, obiectul juridic al infracțiunii de tâlhărie este complex.

¹⁴ Sursa datelor utilizate în lucrare este Direcția Națională de Statistică, cu excepția datelor privind criminalitatea din anul 1989, a căror sursă este Direcția de Statistică din I.G.P.R.

Anul	Infrațiuni contra persoanei						
	Total	Omor	Loviri cauzatoare de moarte	Vătămare corporală gravă	Ucidere din culpă	Viol	Tălhărie
1990	8296	1028	91	533	889	783	936
1991	15537	1365	148	838	1096	1259	1840
1992	14768	1556	141	795	996	1326	2518
1993	16716	1250	115	714	1048	883	2283
1994	18617	1310	220	906	831	794	3133
1995	19474	1370	184	978	957	1005	3133
1996	18916	1420	232	1017	950	969	3040
1997	22458	1472	191	1161	1067	985	2732
1998	23334	1360	220	1144	1050	776	3174
1999	22169	1329	235	961	909	727	3054
2000	22595	1045	154	897	845	627	2670
2001	23224	1110	114	789	842	732	2922
2002	22092	1277	137	827	857	649	2836
2003	20543	1471	118	733	789	792	3012
2004	18047	1216	107	637	679	572	2432
2005	17411	685	108	572	570	451	2731
2006	15275	841	94	507	575	459	3836
2007	10195	756	97	566	589	443	2398
2008	7246	715	93	535	599	416	1895
2009	6460	756	91	402	575	387	1780
2010	7319	611	158	629	640	463	2376

Luând ca punct de plecare anul 1989, când s-au săvârșit 334 infracțiuni de omor, începând cu anul 1990 constatăm, statistic, o creștere semnificativă a acestui gen infracțional, creștere care a durat până în anul 2004. Începând cu anul 2005, rata criminalității s-a ponderat, menținându-se în jurul valorii de 750 omucideri în fiecare an care a urmat.

În materia infracțiunilor de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte se remarcă faptul că nu s-a produs o creștere anuală semnificativă a acestora dacă luăm în considerare că, în anul 1989, s-au săvârșit 133 infracțiuni.

Cifra de referință este 327 de infracțiuni în anul 1989. În acest caz, creșterea este semnificativă, cu un maxim în perioada 1996-1998.

Majoritatea infracțiunilor de ucidere din culpa s-au înregistrat în domeniul circulației rutiere pe drumurile publice.

În anul 1989 s-au săvârșit 392 infracțiuni de viol. Creșterea ratei criminalității, în această materie, este una importantă, similară ratei infracțiunilor de omor și vătămare corporală gravă, mai ales pentru perioada 1990-2003.

Numărul infracțiunilor de tâlhărie a crescut fulminant după 1989 (când s-au înregistrat 497 infracțiuni) și s-a menținut constant înalt din 1991 până în prezent.

Din perspectiva ansamblului infracțiunilor contra persoanei, săvârșite cu violență, constatăm o creștere anuală semnificativă a ratei criminalității, cu un maxim în perioada 1991-2006, urmată de o ponderare începând cu anul 2007.

Anul 2007 prezintă o importanță aparte. Este anul aditerii țării noastre în Uniunea Europeană. Din acel an, peste 3 milioane de români, mai ales tineri, au plecat la muncă în Europa. Întrucât săvârșirea infracțiunilor violente se corelează (printre altele, dar mai ales) cu vârsta și forța fizică, o concluzie apare logic: criminalitatea violentă în România s-a redus după 2007 întrucât a fost exportată.

III. CAUZELE DE ANSAMBLU A CRIMINALITĂȚII SĂVÂRȘITE CU VIOLENȚĂ ÎN ROMÂNIA

A. Caracterizare

Evaluând datele statistice în raport cu anul 1989, se constată o creștere semnificativă a infracțiunilor săvârșite cu violență, chiar fără luarea în considerare a cauzelor rămase cu autori nedescoperiți. De altfel și numărul cauzelor privind infracțiunile săvârșite cu violență aflate în evidență cu autori nedescoperiți a suportat unele fluctuații determinate nu numai de cauze obiective (nedescoperirea autorilor) dar și de cauze subiective (neînregistrarea tuturor acestor cauze ori încadrarea unora dintre ele în categoria „persoanelor dispărute” sau a cadavrelor

neidentificate). Statisticile criminalității sunt întocmite de instituțiile statului, mai exact, de funcționarii acestor instituții.

B. Criza de tranziție. Diminuarea excesivă a controlului social

Începând cu anul 1990, criminalitatea contra vieții în România își are cauze și motivații strâns legate de perioada de criză traversată de această țară.

Prima dintre cauze este specifică evenimentelor revoluționare în general și rezidă în declanșarea unei stări anomice de ansamblu, cu consecințe greu de evaluat pe termen mediu și lung.

Conceptul de **anomie** (de la grecescul **a nomos** - fără norme), conform teoriei lui Durkheim, desemnează **o stare obiectivă a mediului social, caracterizată printr-o dereglare a normelor sociale, datorită unor schimbări bruște** (războaie, revoluții, crize economice etc.). Normele continuă să existe dar ele nu mai sunt respectate. În aceste condiții, structura socială devine anomică, tinde spre dezintegrare, pentru a se restructura pe baze noi. În acest sens, anomia este o proprietate a structurii sociale și nu a individului.

C. Specificul național.

Constituie o sinteză a nivelului de cultură și civilizație ale unui popor, având vechi rădăcini în istoria acestuia și include un anumit temperament național care trebuie luat în calcul în analiza fenomenului infracțional deoarece, în anumite condiții economice, sociale și politice, tipul de reacție populară poate fi prevăzut în coordonatele sale de ansamblu.

Între trăsăturile fundamentale ale psihologiei poporului român se regăsește **disprețul față de respectarea normelor**, oricare ar fi ele (juridice, sociale, etice, morale etc.). În bună măsură, anterior anului 1990, acest dispreț era estompat de frică. Statul era atotputernic și dispunea de instrumentele instituționale necesare prevenirii și combaterii infracțiunilor săvârșite cu violență. Începând cu anul 1990, acest efect psihologic a dispărut. Oamenii și-au arătat adevărata lor măsură.

O altă trăsătură este **lipsa de educație**, nu în sensul instruirii școlare, ci în sensul respectării drepturilor celorlalți. Lipsa înțelegerii acestor drepturi, coroborată cu lipsa empatiei determină un comportament discreționar care se manifestă și prin violență, ca expresie a autoafirmării drepturilor “de forță”.

D. Concluzii

Considerăm că trăsătura esențială care a constituit cauza amplificării fenomenului criminalității săvârșite cu violență a fost aceea a **slăbirii controlului social exercitat de puterile statului**, coroborată cu o **defulare prost controlată** a cetățenilor. În consecință, criminalitatea violentă din perioada de tranziție își are resorturi mai adânci, ținând de însăși structura psihică a indivizilor care au săvârșit fapte penale. Într-adevăr, un psihic labil, constrâns în momentele anterioare revoluției din 1989, a fost mult mai tentat să conceapă fapte ilicite, existând chiar o nevoie în acest sens.

Alte cauze ale infracțiunilor săvârșite cu violență sunt de ordin individual (cum ar fi alcoolismul, conflictele interpersonale etc.), dar și acestea se manifestă pe fundalul etiologiei generate de evoluție.

Capitolul IV

Tratamentul juridico-penal a criminalității săvârșite cu violență din perspectiva noului Cod penal

I. VIOLENȚA ȘI LEGEA PENALĂ

Majoritatea legislațiilor penale urmăresc apărarea socială a persoanelor, grupurilor și instituțiilor sociale, ca și pedepsirea și resocializarea indivizilor cu comportament infracțional.

În consecință, în orice sistem penal se prevede desfășurarea unor acțiuni și utilizarea unor modalități și mijloace capabile să asigure atât constrângerea și represiunea penală a infractorilor, cât și identificarea și diminuarea surselor potențiale de criminalitate, inclusiv măsuri de profilaxie socială, culturală și educativă întreprinse în mediile cu propensiune spre criminalitate.

II. REGLEMENTAREA INFRAȚIUNILOR SĂVÂRȘITE CU VIOLENȚĂ ÎN NOUL COD PENAL

În conformitate cu opțiunea de a analiza numai faptele penale care prezintă relevanță deosebită prin pericolul social concret pe care îl evidențiază acțiunile de violență și mare violență în societatea românească contemporană, ne propunem să analizăm, în continuare, infracțiunile de omor, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, ucidere din culpă, viol și tâlhărie, aceleași infracțiuni pe care le-am analizat din punct de vedere statistic, în evoluția lor din anul 1990 până în prezent.

A. Omorul

Codul penal debutează, în art.188, cu incriminarea faptei de omor, într-o variantă identică cu cea din codul penal anterior.

Gradul de pericol social pe care-l prezintă omorul este deosebit de ridicat, această faptă aducând atingere celui mai important atribut al persoanei, viața. Punerea în pericol sau suprimarea vieții persoanei interesează nu numai persoana victimei, ci persoana în general, deoarece fără respectarea vieții persoanei nu poate fi concepută nici existența pașnică a colectivității, nici conviețuirea membrilor acesteia.

a) OMORUL SĂVÂRȘIT CU PREMEDITARE [art. 189 lit. a)].

În înțelesul obișnuit al cuvântului, o faptă premeditată înseamnă o acțiune desfășurată pe baza unei deliberări anterioare, a unei chibzuințe anticipate.

Acțiunea premeditată implică o hotărâre prealabilă și activități materiale care să exteriorizeze hotărârea luată și premergătoare săvârșirii infracțiunii, cum ar fi cele de procurare sau de adaptare a instrumentelor în vederea comiterii omorului (de pildă procurarea armei, adaptarea instrumentului sau chiar confecționarea acestuia) sau de creare a condițiilor necesare comiterii faptei (cum ar fi atragerea victimei într-o cursă ori prinderea ei). În terminologia unor autori și a unor legislații penale (Codul penal francez, Codul penal spaniol), omorul săvârșit cu premeditare este denumit „asasinat”.

b) OMORUL SĂVÂRȘIT ASUPRA A DOUĂ SAU MAI MULTOR PERSOANE [art. 189 lit. f)]

Există această circumstanță ori de câte ori activitatea de ucidere săvârșită cu intenție a avut ca rezultat – urmărit sau acceptat conștient – moartea a cel puțin două persoane (subiecți pasivi multipli). Această pluralitate de victime conferă omorului o gravitate sporită și îl caracterizează pe autor ca deosebit de periculos.

c) OMORUL SĂVÂRȘIT PRIN CRUZIMI [art. 189 lit. h)]

Prin „cruzimi” se înțeleg procedeele brutale, feroce, actele de violență care, prelungite în timp, produc chinuri sau suferințe fizice deosebit de mari, care denotă sadism, un mod barbar de comitere a omorului, ca de exemplu: zdrobirea oaselor, jupuirea pielii, bătaia cu biciul, lipsirea de hrană sau băutură, provocarea de arsuri prelungite, smulgerea părului sau a unghiilor, secționarea totală sau parțială a unor zone nevitalale ale corpului.

B. Uciderea din culpă

Identică prin rezultat, uciderea din culpă se deosebește de infracțiunea de omor prin forma de vinovăție. În cazul omorului legea cere existența intenției directe sau indirecte. În cazul uciderei din culpă, este necesar să existe ca formă de vinovăție culpa sub oricare din cele două modalități ale acesteia.

Infracțiunea este reglementată, în art.192 C.pen., într-o variantă tip, o variantă agravată și o variantă agravată comună celor două variante inițiale.

Varianta tip este prevăzută în alin.1 și constă în uciderea din culpă a unei persoane.

Prima variantă agravată, prevăzută în alin.2, constă în uciderea din culpă ca urmare a nerespectării dispozițiilor legale ori a măsurilor de prevedere pentru exercițiul unei profesii sau meserii ori pentru efectuarea unei anumite activități.

Varianta agravată comună, prevăzută în alin.3, constă în săvârșirea vreunora din faptele prevăzute la alin.1 sau 2 prin care s-a cauzat moartea a două sau mai multor persoane.

C. Vătămarea corporală

Infrațiunea de vătămare corporală este o variantă a infracțiunii de lovire sau alte violențe, care a primit o denumire proprie (nomen juris); cu excepția rezultatului mai grav, structura și conținutul juridic al infracțiunii de vătămare corporală sunt asemănătoare cu cele ale infracțiunii de lovire sau alte violențe.

Criteriul de distincție între diferitele variante ale infracțiunilor săvârșite cu violență este în acest caz natura urmărilor produse. Astfel, dacă fapta nu a produs decât suferințe fizice sau dacă a cauzat leziuni ce necesită pentru vindecare până la 90 de zile de îngrijiri medicale, va fi încadrată potrivit art.193 C.pen., iar dacă a avut o urmare mai gravă, dintre cele arătate în art.194, se va încadra potrivit acestui text.

D. Lovirile sau vătămrile cauzatoare de moarte

Infrațiunea de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, deși situată în secțiunea privind infracțiunile contra integrității corporale și sănătății se aseamănă prin rezultatul produs, moartea victimei, cu infracțiunea de omor. De aceea, sancțiunea pentru această infracțiune se apropie de limitele legale de sancționare ale infracțiunilor de omor. Infrațiunea este reglementată identic ca în legislația anterioară, singurele diferențe apărând la sancționare.

Infrațiunea este prevăzută într-o singură variantă tip, existând infracțiune, potrivit art.195 C.pen., dacă vreuna dintre faptele prevăzute în art. 193 și art. 194 a avut ca urmare moartea victimei.

E. Violul

Capitolul al VIII-lea, consacrat infracțiunilor împotriva libertății și integrității sexuale, a fost revizuit pe baza unei concepții în acord cu soluțiile diferitelor coduri europene în materie, privind relațiile dintre infracțiunile înscrise în această categorie.

Infrațiunea este prevăzută în art.218 C.pen. într-o variantă tip, o variantă asimilată, o variantă agravată cu șase modalități alternative de comitere și o variantă agravată comună tuturor variantelor anterioare.

Varianta tip este prevăzută în alin.1 și constă în raportul sexual, actul sexual oral sau anal cu o persoană, săvârșit prin constrângere, punere în imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința sau profitând de această stare. Varianta asimilată prevăzută în alin.2 constă în orice alte acte de penetrare vaginală sau anală săvârșite în condițiile alin.1.

Varianta agravată prevăzută în alin.3 se realizează atunci când: victima se află în îngrijirea, ocrotirea, educarea, paza sau tratamentul făptuitorului (lit.a), victima este rudă în linie directă, frate sau soră (lit.b), victima nu a împlinit vârsta de 16 ani (lit.c), fapta a fost comisă în

scopul producerii de materiale pornografice (lit.d), fapta a avut ca urmare vătămarea corporală (lit.e), fapta a fost săvârșită de două sau mai multe persoane împreună (lit.f).

În alin.4 este prevăzută o agravantă comună tuturor variantelor de comitere prezentate anterior, respectiv atunci când fapta are ca urmare moartea victimei.

F. Tâlhăria

Infrațiunea de tâlhărie în varianta tip era prevăzută, într-o reglementare aproape identică, în art.211 alin.1 C.pen. anterior. Singura diferență o constituie reducerea semnificativă a limitelor de pedeapsă (în reglementarea anterioară varianta tip a infracțiunii se sancționa cu închisoare de la 3 la 18 ani).

Infrațiunea de tâlhărie este o faptă penală complexă care prezintă, prin voința legiuitorului, o variantă tip (art.233 C.pen.) și două variante agravate, dar care au fost prevăzute în articole distincte (art.234, tâlhăria calificată, respectiv art.236, tâlhăria urmată de moartea victimei).

Capitolul V

Investigarea infracțiunii de omor

I. PROBLEME DE SOLUȚIONAT

Secțiunea 1

Importanța cercetării locului faptei în cazul omorului

Printre multiplele mijloace de apărare a vieții omului se află și mijloacele juridice, dar dintre acestea, un loc bine definit îl ocupă cele proprii dreptului penal, și anume *CERCETAREA*, în accepțiunea sa de anchetă penală a unor fapte penale. Această modalitate specifică de apărare a existenței persoanei nu poate fi concepută decât în cadrul unui sistem organizat de anchetă destinat aflării adevărului, în care activitățile tehnico-tactice criminalistice ocupă o poziție deosebită¹⁵.

Cercetarea la fața locului este activitatea de căutare, localizare, descoperire, relevare, documentare/fixare, ridicare/colectare, ambalare și transport a probelor provenind din locul faptei.¹⁶

Secțiunea 2

Problemele care pot fi clarificate prin cercetarea criminalistică a locului în care s-a comis omorul

Investigarea omorului sau a morții violente, față de cercetarea celorlalte categorii de infracțiuni, prin problematica sa specifică, poate fi concentrată în câteva direcții principale, și anume: stabilirea cauzei și naturii morții, a circumstanțelor de timp, de loc și de mod în care a fost săvârșită fapta, descoperirea mijloacelor și a instrumentelor folosite pentru suprimarea vieții victimei, identificarea autorului, a eventualilor participanți la comiterea omorului, cu indicarea calității și a contribuției fiecăruia la săvârșirea faptei, precizarea scopului sau a mobilului infracțiunii, evidențierea condițiilor și împrejurărilor care au generat, înlesnit sau favorizat săvârșirea infracțiunii¹⁷.

¹⁵ Stancu Emilian "Criminalistica", vol.II, Ed. Actami, București, 1999, Pag. 219-220.

¹⁶ IGPR- INC "Procedura cercetării la fața locului în Poliția Română- Manual de bune practici", pag.1

¹⁷ Stancu Emilian, *op. cit.*, pag. 221-222

REGULI GENERALE DE CERCETARE A LOCULUI FAPTEI ÎN CAZUL OMORULUI

Secțiunea 1

Pregătirea în vederea cercetării la fața locului

Măsuri pregătitoare luate la sediul Poliției

- Obținerea unor date cât mai complete cu privire la eveniment

Cu cât aceste date sunt mai complete, cu atât se pot crea condițiile corespunzătoare privind: selecționarea lucrătorilor de poliție ce urmează să facă parte din echipa de cercetare; alegerea experților medico-legali și a altor specialiști ce vor fi solicitați la fața locului; alegerea și pregătirea pentru exploatare a mijloacelor tehnico-științifice din dotare; organizarea urmăririi și reținerii infractorului prin mijloacele de legătură și transport existente la organul de Poliție; deplasarea rapidă la fața locului a echipei de cercetare și a procurorului.

Secțiunea 2

Primele măsuri

Măsuri luate de organul judiciar sosit primul la fața locului¹⁸

Cele dintâi măsuri în aceste cazuri vor fi luate de organul care a fost sesizat, în majoritatea cazurilor acestea fiind organele de poliție, care verifică sesizarea și informează operativ organele de procuratură și Serviciul Criminalistic.

PARTICULARITĂȚILE CERCETĂRII LOCULUI FAPTEI ÎN FUNCȚIE DE MIJLOACELE FOLOSITE LA SUPRIMAREA VIETII

Secțiunea 1

Particularități în cazul folosirii armelor albe

Omorurile săvârșite cu arme albe sunt cele mai întâlnite în practica judiciară.

Astfel de mijloace de comitere a omorului se caracterizează prin leziuni specifice fiecărei categorii de obiecte.

¹⁸ Stancu Emilian, op. cit., pag. 231

¹³ Coman L., Constantinescu M., "Reguli tactice ale efectuării cercetării la fața locului", în "Tratat practic de criminalistică", vol. I, Ministerul de Interne, ed. 1976, pag.425

Ele pot fi situate în orice regiune a corpului, lungimea lor depinzând de distanța parcursă de lama obiectului pe suprafața corpului victimei.

Sectiunea 2

Particularități în cazul folosirii corpurilor contondente

Leziunile provocate de obiectele contondente se prezintă sub forma unor plăgi zdrobite sau contuze. Acestea se produc prin lovire cu un corp dur cu suprafață plană sau neregulată. Se caracterizează prin profunzime mică, margini și fund anfractuos, sângerare de obicei mică și tendința spre suprainfectare. Este adesea încojurată de echimoze, excoriații entorse, luxații ori fracturi .

Sectiunea 3

Particularități în cazul omorului prin asfixie

Afizia constituie o stare patologică caracterizată prin lipsa totală sau parțială a oxigenului la nivelul celulelor organismului¹⁹.

Sectiunea 4

Particularități în cazul omorului prin împușcare

Omorul comis prin împușcare reprezintă o modalitate de ucidere a unei persoane relativ rar întâlnită în țara noastră înainte de 1989, în prezent asistând la înmulțirea faptelor de acest gen.

Sectiunea 5

Particularități în cazul omorului prin otrăvire

Uciderea prin otrăvire sau intoxicație acută, cunoscută și sub denumirea de moarte violentă prin agenți chimici, este relativ rar întâlnită în practica de specialitate sub formă de omucidere, fiind frecvent consecința unor accidente sau sinucideri.

Sectiunea 5

Particularități în cazul omorului prin temperaturi extreme

Moartea prin temperaturi înalte

Leziunile poartă denumirea de arsuri, fiind produse prin flacără, metale încălzite, gaze fierbinți, raze solare, cunoscând patru grade.

¹⁹ Beliș V., *op. cit.*, pag. 107

Din punct de vedere fizio-patologic, cauza tulburărilor și a morții este intoxicația organismului cu produse de degenerare proteică ce se formează pe locul arsurii.

Moartea prin arsuri se poate produce așadar rapid, și în acest caz ea se datorează șocului produs prin excitarea intensă a terminațiilor senzitive.

Moartea prin frig

Deși moartea prin frig este în general un accident, condițiile suspecte în care se găsește cadavrul, precum și lipsa leziunilor caracteristice, impun o anchetă amănunțită (poate fi considerată omor fapta de a încuia o persoană într-o cameră frigorifică, persoana murind în urma expunerii îndelungate la temperaturi scăzute).

Acțiunea locală a frigului se manifestă prin patru grade de degerături. Moartea prin acțiunea frigului are loc în urma unui complex de tulburări metabolice cu răsunet în special asupra sistemului nervos central.

Secțiunea 6

Particularități în cazul omorului prin folosirea curentului electric

Decesul prin electrocutare, din punct de vedere tanato-generator, nu este complet elucidat, unii autori arată că acesta s-ar datora asfixiei prin tetanizarea musculaturii respiratorii sau, după alți autori, s-ar datora fibrilației ventriculare.

Secțiunea 6

Particularități în cazul omorului prin agenți psihici

O mențiune specială se cuvine în ceea ce privește acest tip de moarte, care survine în urma emoțiilor intense (frică puternică, bucurie excesivă, supărare etc.) Șocul de natură psihică produce o moarte reflexă, prin oprirea bruscă a funcțiilor vitale, în special a celei cardiace.

Secțiunea 7

Particularități în cazul omorului prin cădere și precipitare

Căderea este o schimbare a poziției corpului, astfel încât o parte a acestuia se izbește cu violență de planul de susținere.

Factorii externi ai căderii sunt terenul alunecos, diferite obstacole, îmbrâncire etc. Leziunile provocate prin cădere se situează pe părțile proeminente ale corpului, cum sunt: fruntea, nasul, regiunile malare, bărbia, oasele parietale, zona occipitală, palme, coate, genunchi. Ele constau în echimoze, excoriații, hematoame, plăgi (în special zdrobite) și fracturi.

Capitolul VI

Concluzii și propuneri de îmbunătățire a reglementărilor în vigoare pentru prevenirea și controlul criminalității săvârșite cu violență în țara noastră

I. CARACTERIZARE

Dinamica fenomenului infracțional din ultimii ani și eforturile instituțiilor statului și ale societății civile de a-i face față într-o manieră coerentă și eficace, impune realizarea unei strategii naționale de prevenire a criminalității. Acest lucru este deplin posibil deoarece există o bază teoretică bogată consacrată acestui domeniu: acte normative românești, programe și recomandări ale Consiliului Europei și ale O.N.U., strategii elaborate recent în alte țări.

Noile evoluții contemporane demonstrează pericolul criminalității pentru dezvoltarea socială, dreptul cetățenilor de a trăi în securitate și, ca o consecință, elaborarea unei strategii pe termen lung pentru a evita mersul spre o societate terorizată.

Peste tot în lume, statisticile oficiale arată creșteri importante ale criminalității dar și eforturi din ce în ce mai mari pentru ai face față atât la nivel de stat cât mai ales la nivel comunitar. Deși serviciile de poliție rămân în continuare esențiale pentru combaterea și prevenirea criminalității, cetățenii și comunitățile devin din ce în ce mai vizibile în domeniul atât de complex al ordinii sociale și al creșterii calității vieții.

Traversăm o perioadă în care, la marile flageluri sociale cunoscute - corupția, sărăcia, șomajul, drogurile, alcoolismul – se adaugă terorismul, crima organizată, degradarea mediului urban precum și factori subtili ca abuzurile, discriminările, absența controlului, promovarea violenței prin mass-media. Toți acești factori se conjugă, desigur, cu cei particulari unei țări sau unei regiuni amplificând vulnerabilitatea socială și costurile criminalității. Grupurile care suferă cel mai mult din cauza unei rate înalte a criminalității, rămân mereu aceleași: tinerii, vârstnicii, femeile, persoanele singure, cei care trăiesc în cartiere marginalizate. Deși riscurile imediate par urgente, ameliorări de durată apar doar când sunt abordați factorii indirecti: sărăcia, incultura, șomajul, lipsa perspectivei, etc.

Ca urmare, prevenirea criminalității minorilor devine un imperativ al acestei perioade pentru România, în care obiectivele principale sunt ordinea socială, consolidarea mecanismelor de respectare și aplicare a legilor, formarea și solidarizarea publicului la acțiunile preventive, supravegherea și evaluarea riscurilor în timp și spațiu.

În acest context e nevoie ca Ministerul Justiției să realizeze o strategie națională de prevenire a criminalității centrată pe dezvoltarea socială, în care puterile publice să aibă rolul

principal în coordonarea programelor la nivel național, județean și local. Iată câteva obiective și recomandări în acest sens:

1. Prevenirea delincvenței cuprinde acțiuni colective necoercitive asupra cauzelor infracțiunilor pentru a le reduce probabilitatea sau gravitatea. În ultimii ani, două modalități sunt cele mai utilizate în lume: prima este prevenirea socială, care, apelând la educație, prin intermediul instituțiilor și specialiștilor, împiedică evoluția indivizilor spre inadaptare și antisocialitate. A doua, este prevenirea situațională, care urmărește protejarea persoanelor și bunurilor cu ajutorul polițiștilor și experților în domeniu care stabilesc măsuri eficiente în teren, instruiesc cetățenii, instalează dispozitive.

2. Sentimentul de securitate personală este condiția de bază a calității vieții și este cel mai mult alterat de criminalitate. Deseori, presa de senzație joacă un rol important în percepția pericolului de către cetățeni. Statul coordonează întreaga activitate și asigură prevenirea situațională prin norme de securitate, legi pentru alcool și arme, reglementări urbane privind amenajarea spațiului, iluminatul public și alte măsuri asemănătoare.

3. Doar prevenirea socială este eficientă pe termen lung, deoarece acționează asupra tinerilor inadaptați în contextele sociale în care trăiesc: familie, școală, grup de prieteni, cartier, localitate. În acest sens, acțiunile preventive au o dublă orientare: pe de o parte, spre factorii care anticipează o dezvoltare inadecvată a persoanei și a familiei sale și, pe de altă parte, spre comunitatea în care trăiesc aceștia. În mod deosebit, prevenirea socială dezvoltă programe de ameliorare precoce a competențelor de viață ale minorilor, de eliminare a carențelor parentale, de creare a condițiilor pentru o bună evoluție intelectuală și morală a familiei, de îmbogățire a mediului educativ în care trăiesc minorii (pre) delincvenți. A te purta civilizată, a nu țipa, a-ți controla violența, a respecta regulile, a-ți impune să fii bun cu cei din jur, a-ți oferi ajutorul, a face față fricii, a-i prețui pe cei apropiați, nu sunt achiziții atât de ușoare pe cât par la prima vedere.

Cu cât vulnerabilitatea socială a copiilor și părinților este mai mare, cu atât riscul apariției și menținerii comportamentelor antisociale este mai mare. Când ești convins că nu ai valoare și nici viitor, conduita morală devine un lux inutil.

4. Problematika actuală a prevenirii criminalității este complexă și impune clarificări teoretice, investigații de teren și o bună comunicare cu lumea științifică din țară și străinătate. Iată o serie de asemenea probleme ce trebuie abordate în cuprinsul proiectului de strategie națională de prevenire: tendințele criminalității în timp și spațiu, cauzele acestora, sursele vulnerabilității sociale, crearea unei culturi adecvate ideii de prevenire, sursele tradiționale ale ordinii sociale, limitele sistemului penitenciar, domeniile și principiile care fundamentează acțiunile și programele de prevenire. În acest scop, măsurile minimale care se impun sunt următoarele:

- alocarea fondurilor necesare domeniului prevenirii;
- formarea specialiștilor;
- înființarea centrelor de documentare centrale și zonale;
- efectuarea studiilor și cercetărilor privind starea, dinamica și, mai ales, cauzele fenomenului infracțional în perioada actuală;
- utilizarea rațională și eficientă a resurselor umane și materiale în managementul concret al activității de prevenire;
- informarea și educarea publicului cu privire la riscul de victimizare, acțiunile care se întreprind și, mai ales la modul în care, fiecare cetățean poate sprijini aceste acțiuni;

II. ROLUL AUTORITĂȚILOR LOCALE ÎN MATERIA PREVENIRII CRIMINALITĂȚII

O anchetă realizată de Națiunile Unite în 1994, la care au participat 135 de primari de pe toate continentele, a realizat că, între problemele grave cu care se confruntă orașele contemporane, criminalitatea se află pe locul patru. Astfel, viața socială a fiecărei localități este puternic influențată de modul cum este asigurat sentimentul de securitate al cetățenilor. Acesta este important pentru încrederea lor în sistemul de justiție penală.

Odată cu creșterea populației și a orașelor, a crescut sărăcia și excluziunea socială, abandonul școlar și din păcate, criminalitatea. În aceste condiții, securitatea colectivă a devenit un bun al fiecărei comunități, un drept fundamental, un aspect al calității vieții de cea mai mare importanță.

Ca urmare, prevenirea criminalității va fi inclusă ca o preocupare permanentă a comunităților locale indispensabilă unei bune guvernări. Ea implică un diagnostic corect al stării de securitate, analiza cauzelor profunde ale criminalității, elaborarea planurilor locale de acțiune, mobilizarea partenerilor în vederea intervenției și, în sfârșit, evaluarea proiectelor aplicate. Se ajunge astfel, la realizarea unei adevărate agende cu activități concrete vizând crearea unor localități mai sigure. În acest mod este stimulat spiritul civic al oamenilor care se vor implica pe termen lung în schimbări comunitare cu influență directă asupra calității vieții lor.

Cu toate acestea, unele probleme vor fi mai greu de soluționat: mobilizarea grupurilor marginale, tendințe de dominare a grupurilor de benevoli de către funcționarii oficiali, tendințe de a abandona anumite activități sau de a schimba orientările stabilite.

Astfel, prevenirea se transformă dintr-o specialitate a poliției într-o responsabilitate a comunității, în care autoritățile locale au un rol esențial. În acest sens, iată cele 5 principii formulate la „Conferința primarilor” care a avut loc la Paris în 1990:

- statele trebuie să finanțeze încă de acum, politicile sociale și urbane, mai ales pentru persoanele marginalizate și tinerii în pericol;
- statele trebuie să stabilească structuri naționale de prevenire a delincvenței. Mandatul lor va fi să realizeze proiecte de cercetare și de dezvoltare facilitând aplicarea programelor eficiente de prevenire mai ales în orașe;
- municipalitățile trebuie să stabilească structuri de prevenire a delincvenței care să mobilizeze principalii responsabili de politici privind locuințele, familia, tinerii, serviciile sociale, poliția și justiția;
- orașele, țările, organismele internaționale și cele non-guvernamentale trebuie să încurajeze cetățenii să participe la prevenire și să-i ajute să înțeleagă până la ce punct este esențial pentru dezvoltarea orașelor, să aplice măsuri pentru a face comunitățile noastre mai sigure;
- țările dezvoltate trebuie să se asocieze pentru a sprijini crearea unui centru internațional de prevenire a delincvenței, în acord cu obiectivele ONU și asociat acestuia.

III. CONSIDERAȚII PRIVIND PREVENIREA ȘI CONTROLUL CRIMINALITĂȚII SĂVÂRȘITE CU VIOLENȚĂ ÎN ROMÂNIA

A. Starea criminalității violente în perioada actuală.

După creșterea fulminantă a criminalității violente începând cu anul 1990, din 2007 și până în prezent, aceasta pare să se fi ponderat la cote oarecum rezonabile, manifestându-se diferențiat pe diversele zone geografice ale țării.

Astfel, infracțiunile de omor se produc nediscriminatoriu, mai ales din cauza unor conflicte interpersonale, pe fondul consumului de alcool dar și al altor cauze, cum ar fi gelozia în familie sau din furie pentru lipsa banilor necesari cumpărării de alcool sau droguri.

Violența stradală s-a mai redus dar rămâne semnificativă sub aspectul conflictelor violente între clanurile diverse, mai ales în Craiova, Brașov, București și Constanța. Acțiunile în forță ale poliției au avut ca rezultat reducerea acestor conflicte.

Violul continuă să producă victime mai ales în zonele cele mai sărace (și lipsite de educație) din țară. Considerăm că acțiunile ferme ale justiției prin condamnarea severă a infractorilor va da roade mai ales pe termen scurt și mediu.

Tălhăria se manifestă mai ales în orașe dar și în mediul rural (prin furtul de animale cu amenințarea victimelor. Această realitate ridică un semn de întrebare serios cu privire la efectivitatea și eficiența muncii de poliție.

B. Resursele și managementul acestora în prevenirea și controlul criminalității violente

Cu privire la resursele materiale, acestea sunt limitate dar nu într-atât încât să facă imposibilă activitatea instituțiilor de control social. Resursele financiare au reprezentat întotdeauna o problemă sensibilă dar un management corect al acestora devine eficient. Dimpotrivă, un management defectuos (se alocă bani pentru cumpărarea de mașini de lux pentru șefi, dar nu și pentru combustibilul necesar mașinilor operative) va produce rezultate pe măsură.

Resursele umane se conformează tradiției istorice a românilor – unii sunt buni, serioși, muncitori, alții mai puțin buni, alții deloc. Problema managementului acestei resurse este una serioasă pentru că, după 1989, promovarea cadrelor în funcții de comandă s-a făcut după alte criterii decât cele profesionale. Implicarea abuzivă a politicului în numirea șefilor profesionali, pe criterii de afinitate și nu de competență, a produs efecte catastrofale asupra sistemului de control social specializat.

C. Cerințe

Dincolo de utilizarea unor formule politice bombastice cum ar fi “interes național” “strategii naționale majore” etc., oamenii vor să perceapă lucruri simple: că nu sunt atacați pe stradă, în parc sau în propria lor locuință; că nu aud pe stradă sau în apartamentele vecinilor țipete; că pot să-și trimită copiii la școală fără teama că vor avea de suferit din pricina violenței stradale, a grupurilor de tineri violenți sau a violenței profesorilor etc.

Cu alte cuvinte, oamenii consideră că au dreptul la securitate personală și familială atâta vreme cât plătesc pentru asta. Autoprotecția prin intermediul firmelor private specializate nu este la îndemâna oricui.

D. Soluții minimale

Soluțiile de prevenire și control a criminalității violente ar deveni lipsite de fundament concret dacă nu ar lua în considerare **cauzele specifice** ale acestui fenomen în țara noastră.

4.1. În primul rând, luăm în considerare **educația**. Mai ales, socializarea primară. În familie, copilul poate învăța lucruri bune sau rele, în funcție de nivelul de educație și comportamentul părinților. Iar acestea au o mare legătură cu **tradițiile**. Tradițional, mama nu face o educație adecvată propriilor fete pentru că “e de rușine”. Tatăl, nu-și educă băieții cam din același motiv, dar, mai ales, din comoditate (lasă că o să afle ei despre ce e vorba!). În schimb, îi învață că forța pumnului impune respect. Așa cum fac ei cu nevestele lor. Și acest lucru se întâmplă frecvent, cu sau fără motiv. Cumva, acest tip de soluție este sugerat chiar de religia

ortodoxă care, în ceremoniile maritale afirmă că “femeia trebuie să fie supusă bărbatului ei”. Reacția femeii bătute este, uneori, tradițională: “e bărbatul meu, știe el de ce mă bate”. Reacțiile copiilor care asistă la scenele violente este diferită. În funcție de sensibilitatea lor psihologică, la adolescență ei vor deveni ori ființe timorate, incapabile de comunicare socială, ori ființe agresive care consideră violența un fapt natural, de natură să le confere un anume statut între ceilalți.

De remarcat faptul că violența domestică nu se produce doar în familiile cu un nivel intelectual scăzut.

Soluție: modificarea fundamentală a conținutului educației școlare. Dacă părinții sunt incompetenți, **școala trebuie și poate să facă mai mult.** Pedagogii, în genere, se bucură de atenția și încrederea copiilor. **Introducerea unei ore de educație civică în programa curriculară ar fi extrem de benefică. Desigur, ar fi necesar ca și pedagogii să fie pregătiți corespunzător.**

Modificarea conținutului educației, poate produce efecte pozitive în planul percepției drepturilor celuilalt. De fapt, comportamentul violent demonstrează o crasă neînțelegere a drepturilor altora și intoleranță față de afirmarea acestora. Și aceasta este o problemă de educație.

În majoritatea cazurilor, infracțiunile săvârșite cu violență sunt comise de indivizi care și-au pierdut simțul uman, dominați de mentalități profund retrograde, de concepții suburbane, primitive și josnice, elemente inadaptate ale căror structuri psihologice și etice proiectează răsturnat valorile sociale, aceștia manifestând o desăvârșită insensibilitate, cel mai adesea unită cu o imbecilizare intelectuală, cu trăsături esențialmente dizarmonice, cu tendințe impulsive, agresive, obsesive, paranoide sau schizoide, ori cu sugestibilitate exacerbată.

Dar, violența nu este specifică doar primitivilor, nebunilor, retardaților. Este întâlnită și la persoane care înțeleg perfect ceea ce fac.

Soluții:

a) **masuri severe pentru stoparea abandonului școlar.** Ele pot fi persuasive (sume semnificative pentru familiile nevoiașe) cât și coercitive (amenzi severe, decăderi din drepturile sociale și chiar părintești etc.;

b) **continuarea cursului de educație civică, la un nivel superior, în învățământul secundar.** Astfel, un curs de Drepturile omului, nesofisticat, pe înțelesul vârstei elevilor, ar fi de natură să îndrepte proastele percepții și obiceiuri asimilate de tineri de la părinți sau din anturajele lor.

4.2. Comportamentele specifice stării anomice postdecembriste

Așa cum am arătat, în România, starea de anomie, înțeleasă ca o stare de anormalitate socială, a determinat o devalorizare a sistemului de norme și valori specifice unei societăți echilibrate. Această situație a condus la o diminuare considerabilă a respectului față de lege și față de instituțiile însărcinate cu impunerea acesteia.

În concluzie, pe de o parte, sistemul de control social pre-existent a clacat iar oamenii au luat-o razna. Între trăsăturile fundamentale ale psihologiei poporului român se regăsește **disprețul față de respectarea normelor**, oricare ar fi ele (juridice, sociale, etice, morale etc.). Anterior anului 1990, acest dispreț era estompat de frică. Statul era atotputernic și dispunea de instrumentele instituționale necesare prevenirii și combaterii infracțiunilor săvârșite cu violență. Începând cu anul 1990, acest efect psihologic a dispărut. Oamenii și-au arătat adevărata lor măsură.

Considerăm că trăsătura esențială care a constituit cauza amplificării fenomenului criminalității săvârșite cu violență a fost aceea a **slăbirii controlului social exercitat de puterile statului**, coroborată cu o **defulare prost controlată** a cetățenilor.

Această stare de fapt, trebuie să înceteze. În alt plan, acțiunile Direcției naționale anticorupție și ale ANAF demonstrează că se poate. Cu siguranță că se poate și în materia criminalității violente.

Soluție:

Reinstaurarea, de facto, a forței legale a controlului social specializat, la nivelul instanțelor, a parchetelor și poliției.

Astfel, la nivelul instanțelor, este inacceptabil ca un infractor care a săvârșit o faptă de violență să primească o sancțiune penală modică și să fie eliberat, sub un așa-zis control judiciar, după aceea. Practica judiciară unitară, în perioada post-decembristă, a devenit o glumă cu consecințe nefaste.

Parchetele, la diverse nivele, se comportă diferit. Astfel, în timp ce structura DIICOT, funcționează (este loc de mai bine), Parchetul General și structurile judiciare subordonate așteaptă ca poliția să le livreze cazurile. Se află într-un turn de fildeș, intangibili. În Suedia, procurorii de judiciar au birourile în sediile polițiilor (s-au integrat) și conduc efectiv toate activitățile de prevenire și control a faptelor de violență.

Poliția judiciară trebuie să devină mai flexibilă, mai eficientă în planul prevenției și să-și coordoneze mai bine activitățile cu poliția de proximitate și cu poliția locală. Problema poliției

de proximitate este una specială, tradițional nesatisfăcătoare. Numiți “sectoriști” în trecut, polițiștii aveau sarcina să țină legătura cu cetățenii pentru a controla situația operativă și să sancționeze unele abateri de la lege, cu amendă. În bună măsură, aceștia se comportau discreționar, protejau pe unii, inclusiv infractori și sancționau, pe motive minore, oameni corecți. Situația, mai ales în mediul rural, nu s-a schimbat prea mult. Pentru modificarea acestei situații este necesară **schimbarea indicatorilor de eficiență profesională**. În Suedia, polițiștii de proximitate sunt, de fapt, parte a poliției locale. Ei sunt evaluați în funcție de activitatea de prevenire pe care o desfășoară. Dacă în zona lor de responsabilitate nu se săvârșesc fapte penale, sunt bine apreciați. Trebuie să cunoască pe fiecare om în parte și să comunice frecvent. Existența lor în poliție și salariul lor depind de modul în care cetățenii, în cadrul comisiei locale de prevenție, le apreciază munca. În consecință, o astfel de abordare ar fi utilă, măcar cu titlu de experiment, și în țara noastră.

4.3. Cooperarea cu autoritățile locale și cu cetățenii

În genere, primarii și consiliile locale, nu sunt dornici să se implice în activitatea de prevenire a criminalității violente. Motivul invocat: au prea multă treabă de făcut. Adevărul: violenții sunt violenți, de ce să ne punem cu ei, e treaba poliției!

Problemele serioase apar atunci când faptele de violență se produc în locurile publice și, mai ales, în școli, internate pentru elevi sau în apropierea acestora. Atunci constată că au înființat comisii care nu funcționează.

Soluții:

a) identificarea unor soluții mai bune de comunicare și cooperare cu autoritățile locale

În persuasiunea pe care șefii polițiilor trebuie să o exercite în relația cu autoritățile locale astfel de argumente sunt, de regulă, convingătoare. Oamenii sunt, în genere, conștienți de importanța calmului social în comunitatea lor. În raporturile cu cetățenii, liderii locali sunt mai eficienți decât polițiștii, mai ales în zonele rurale. De aceea, expertiza și influența lor în rândul cetățenilor nu trebuie subestimată ci valorificată la maximum.

b) Informarea cetățenilor în legătură cu activitățile locale de prevenire și rezultatele acestora.

Cel mai eficient sistem de informare este cel al pliantelor care, însă, nu trebuie trimise prin poștă ci prezentate de un polițist local în urma unor înțelegeri telefonice cu fiecare cetățean

în parte. Cu prilejul vizitei, polițistul se face cunoscut de către rezidenții zonei aflate în responsabilitatea sa, comunică direct cu aceștia, schimbă numere de telefon, creează premisele unei cooperări viitoare.

BIBLIOGRAFIE

I. Legislație internă:

- Constituția României din 1991, 2003
- Convenția Europeană a drepturilor omului și protocoalele adiționale
- Codul penal român din anul 2012
- Codul penal român adoptat în 1968 cu modificările care i-au fost aduse până la 1.05.2000
- Codul penal român “Carol al II-lea” adoptat în 1936
- Codul penal român “A.I.Cuza” adoptat în 1864
- Codul de procedură penală

II. Tratat, monografii, cursuri:

- Vintilă Dongoroz, *Tratat de drept penal*, București, 1939;
- Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu - *Explicații teoretice ale Codului penal român*, Partea generală, vol.I, Editura Academiei Române, București, 1969;
- V. Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale codului penal român*, partea specială, vol.III, 1971;
- V. Dongoroz și colab. - *Explicații teoretice ale Codului Penal român*, Partea specială, vol. IV, Editura Academiei Române, București, 1972;
- C.Rătescu, H.Asnavorian, I.Ionescu-Dolj, Tr.Pop, I.Gr.Periețeanu, H.Papadopolu, V.Dongoroz, N.Pavelescu - *Codul penal “Carol al II-lea”*, adnotat, Partea generală, Editura Socec S.A., București, 1937
- Constantin Bulai, *Manual de drept penal*, Partea generală, Editura “A.L.L., Timișoara, 1997;
- Matei Basarab, *Drept penal român*, Partea generală, Editura Fundației “Chemarea”, Iași, 1992;
- Constantin Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Drept penal român*, Curs selectiv pentru licență, Editura Press “Mihaela”, București, 1997;
- Constantin Mitrache, *Drept penal român*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Casa de Editură și Presă “Șansa” S.R.L., București, 1997;
- Vasile Dobrinioiu, Gheorghe Nistoreanu, Alexandru Boroi, Ilie Pascu, Ioan Molnar, Valerică Lazăr, *Drept penal*, Partea generală, Editura “Europa Nova”, București, 1997;
- Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinioiu, Ioan Molnar, Alexandru Boroi, Ilie Pascu, Valerică Lazăr, *Drept penal, Partea specială*, Editura “Europa Nova”, București, 1997;
- George Antoniu, *Vinovăția penală*, Editura Academiei Române, București, 1995;

- G.Turone, *Il delitto di associazione mafiosa*, Milano, Giuffrè Editore, 1995;
- R.Garraud, *Traité théorique et pratique du droit pénal français*, 2-ème édition, vol.II, Larousse, Forcel, Paris, 1898;
- G.Stefani, G.Levasseur, B.Bouloc, *Droit pénal général*, 15-ème édition, Précis Dalloz, Paris, 1994;
- Patrice Gattegno, *Droit pénal special*, Paris, Dalloz, 1995;
- Glenville Williams, *Criminal Law*, Cambridge & London, Stevens & Sons Lt. Ed., 1961;
- Wayne R.LaFave, Austin W.Scott Jr., *Criminal Law*, 2nd edition, New-York, 1996;
- Robert W.Winslow, *Crime in a Free Society*, San Diego State College, Dickenson Publishing Company, Inc., Belmont, California, 1968;
- Marshall B.Clinard, Robert F.Meier, *Sociology of Deviant Behavior*, fifth ed., New York, Chicago, San Francisco, Dallas, 1975;
- Adrian Raine, *The Anatomy of violence*, N.Y., 2013
- Vasile Dobrinoiu, *Noul Cod penal comentat*, Partea Specială, Ediția a II-a, revazută și adaugată, București, 2014
- Mihai Adrian Hotcă, *Noul Cod penal și Codul penal anterior*, Aspecte diferențiale și situații tranzitorii, București 2009

III. Studii, articole de specialitate:

- George Antoniu, *Reforma penală și sistematizarea dispozițiilor penale (I)*, R.D.P., nr.3, 1997;
- Vasile Papadopol, *Condițiile generale ale participației penale*, R.R.D., nr.5, 1970
- G.Falcone, *La criminalité organisé: un problème mondial. La mafia italienne en tant que modèle pour la criminalité organisé opérant a niveau international*, în "Revue international de criminologie et de police technique", nr.4/1992;
- G.Fiandaca, *La contiguità mafiosa degli imprenditori tra rilevanza penale e stereotipo criminale*, în *Foro italico*, II/1991;
- Ernesto Ugo Savona, *Social Change, Organization of Crime and Criminal Justice Systems*, în vol. "Essays on crime and development", UNICRI, Roma, 36/1990;
- Michele Papa, *La nouvelle législation italienne en matiere de criminalite organisée*, în *Revue de science criminelle et de droit pénal comparée*, nr.4, oct.-dec.1993;
- Peter H.M.Rambach, *La loi allemagne sur la lutte contre le trafic illegal de stupefiants et d'autres formes de criminalité organisée*, în *Revue de science criminelle*, nr. 1/1993;
- Cherif Bassiouni, *Effective National & International Action Against Organized Crime and Terrorist Criminal Activities*, *Emory International Law Review*, nr.9, 1990;

- Gerrard Gautier - *Lutte contre le terrorisme et droit de l'homme*, Revue de science criminelle et droit pénale comparé, nr.3, 1987;
- Thomas Weigend, *The Criminal Justice Systems Facing the Challenge of Organized Crime, General Report*, 17-20 sept.1997, Napoli, Colocviul pregătit al Congresului Asociației Internaționale de Drept Penal, în International Review of Penal Law, nr.3-4/1997, Ed. ERES;
- Peter J.Henning, *Individual Liability for Conduct by Criminal Organizations in the United States*, Report submitted by the American National Section, AIDP, Napoli, 17-20 sept. 1997, în International Review of Penal Law, nr.3-4/1997, p.751-773, Ed. ERES;
- Cristopher L. Blekesley, *Raport general*, AIDP, Secțiunea a 2-a, Paris, 1997;
- G.Marinucci, *Introduction to the Debate – General Part*, Centro Nazionale di Prevenzione este Difesa Sociale, Roma, 1999;
- Francesco Bruno, *Serious Crime and the Requirement of Respect for Human Rights in European Democracies*, Colocviul Consiliului Europei, Taormina, 14-16 nov.1996
- Domenico Cuchiara (Președinte onorific adjunct al Curții Supreme de Casație din Italia), *La lutte à la criminalité grave et l'exigence du respect des droits de l'homme dans la démocratie italienne*, Taormina, 14-16 nov.1996;

IV. JURISPRUDENȚĂ

- Vasile Papadopol, Mihai Popovici - Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală, pe anii 1969-1975, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977
- Vasile Papadopol, Mihai Popovici - Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală, pe anii 1976-1980, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982;
- Vasile Papadopol, Ștefan Daneș - Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală, pe anii 1981-1985, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989;
- George Antoniu, Constantin Bulai(coordonatori) - Practică judiciară penală, vol.I, Partea generală, Editura Academiei Române, București, 1988;
- George Antoniu, Constantin Bulai (coordonatori) - Practică judiciară penală, vol.II, Partea generală, Editura Academiei Române, București, 1990;
- George Antoniu, Constantin Bulai (coordonatori) - Practică judiciară penală, vol.III, Partea specială, Editura Academiei Române, București, 1992;

V. Documentar:

- U.S. Department of Justice, *An introduction to Organized Crime in the United States*, 1993, p.5-6;
- V.Berger, *Jurisprudența Curții europene a drepturilor omului*, traducere I.R.D.O., București, 1997;
- Roger Dufour-Gompers, *Dictionnaire de la violence et du crime*, Toulouse, 1992

VI. Legislație străină:

- U.S. Public Law 90-351, *The Omnibus Crime Control and Safe Street Act*, 1968;
- U.S.C., Titlul 18, *Liability for Conduct of Another; Complicity, Model Penal Code and Commentaries*, The American Law Institute, Philadelphia, 1985;

VII. Documente ale Națiunilor Unite:

- UNITED NATIONS OFFICE AT VIENNA, Doc. E/CN.15/1993/3, în UNITED NATIONS CRIME PREVENTION AND CRIMINAL JUSTICE NEWSLETTER, No. 22/23, July 1993 (Special double issue on the United Nations Commission on Crime Prevention and Criminal Justice);
- UNITED NATIONS ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL, WORLD MINISTERIAL CONFERENCE ON ORGANIZED TRANSNATIONAL CRIME, Napoli (Italia), 21-23 nov. 1994;
- UN Economic and Social Council. “Draft Resolution. Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime”, în *World Ministerial Conference on Organised Transnational Crime*, Naples Italy, 21-23 Nov.1994, UN doc. E/CONF.88/L.4.
- UN Economic and Social Council. “*Recommendations of the Regional Ministerial Workshop on Follow-up to the Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime*”, Buenos Aires, 27-30 Nov.1995, UN doc. E/CN.15/1996/2/Add.1, annex.